

Loonwerk, grondverzet en duurzaamheid

EEN ONDERZOEK NAAR DE STATUS VAN VERDUURZAMING IN HET
LOONWERK EN GRONDVERZET

Bonke, Emiel

3027806 | K. EEUWEMA

TITELPAGINA

Naam

Afstudeeronderzoek duurzaamheid in loonwerk en grondverzet

Plaats, datum

Reutum, 14 augustus 2022

Contactgegevens student

Naam:

Emiel Bonke

Klas:

4BT

Email:

3027806@aeres.nl

Coach

Aeres Hogeschool:

Klaas Eeuwema

Email:

k.eeuwema@aeres.nl

VOORWOORD

Dit onderzoek is geschreven in opdracht van de Aeres hogeschool, locatie Dronten, en is deel van het afstudeertraject. Uit het resultaat van dit plan moet blijken dat ik beschik over de competenties om succesvol een eigen business case te schrijven en deze in theorie ook te kunnen uitvoeren.

Tegelijk met dit onderzoek loop ik stage bij Poppink in Reutum, waar ik begeleiding en ingangen krijg om het onderzoek makkelijker te laten verlopen. De werkzaamheden bij Poppink staan ook voornamelijk in het kader van duurzaamheid en sluiten dus goed aan op het kader van dit onderzoek.

Voor een zo soepel mogelijk verloop van het onderzoek is er veel communicatie tussen studenten en begeleiders in interventiebijeenkomsten, die samen met Klaas Eeuwema en Remco van Logtestijn plaatsvinden.

In dit onderzoek ga ik, Emiel Bonke, erachter ga komen wat de verschillende verduurzamingsmogelijkheden voor loonwerk- en grondverzetbedrijven in Nederland zijn en wat er voor een aantal loonwerk- en grondverzetbedrijven in kaart gebracht moet worden om te kunnen verduurzamen.

Voor het mogelijk maken van dit verslag wil ik graag Gert-Jan Poppink en Klaas Eeuwema bedanken.

SAMENVATTING

In het klimaatakkoord van Parijs is bepaald dat Nederland in 2030 een CO²-uitstootreductie van 49% moet realiseren. Deze 49% wordt gemiddeld per sector genomen en voor een aantal sectoren is nog geen plan gemaakt hoe deze reductie eruit moet gaan zien. In de mobiliteitssector, vooral bij loonwerk- en grondverzetbedrijven, is nog weinig bekend over de aanstaande duurzaamheidseisen.

In dit afstudeerwerkstuk is onderzoek gedaan naar de mate waarin loonwerk- en grondverzetbedrijven inzetten op verduurzaming. Dit is relevant voor de bedrijven zelf, maar dient ook als informatieverstrekking voor de overheid en andere collega-bedrijven die inzicht willen verkrijgen in de meningen van loon- en grondverzetbedrijven. De hoofdvraag van het onderzoek is dan ook **“In hoeverre zetten loon- en grondverzetbedrijven in op verduurzaming in de vorm van CO²-reductie?”**. De doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de houding van loon- en grondverzetbedrijven tegenover duurzaamheid, maatregelen en de toekomst. Bovendien valt hierbij te bepalen of en hoe ingezet wordt op duurzaamheid. De deelvragen *“Hoe stellen loonwerk- en grondverzetbedrijven zich op tegenover duurzaamheid en verduurzamingsmaatregelen?”*, *“Welke invloed heeft regelgeving op het belang van verduurzaming voor deze bedrijven?”* en *“Hoe zien deze bedrijven het verloop van hun bedrijf in de toekomst voor zich?”* worden gaandeweg het onderzoek beantwoord aan de hand van interviews en een literatuurstudie. De interviews zijn semigestructureerd en letterlijk getranscribeerd om resultaten te vormen. De resultaten vatten samen wat er in de interviews is besproken.

Loonwerk- en grondverzetbedrijven zetten wel in op duurzaamheid in de vorm van CO²-reductie, maar er wordt gecategoriseerd om de mate hiervan helder te krijgen. Bedrijven richten zich eerst op het verduurzamen van gebouwen in de vorm van zonnepanelen, ledverlichting en andere duurzaamheidsmaatregelen. Uit de interviews komt naar voren dat dit de makkelijkste manier is voor bedrijven om te verduurzamen, omdat deze bijvoorbeeld benaderd worden door andere partijen om zonnepanelen te laten leggen en de absolute reductie hiervan concreet en eenvoudig meetbaar is. Voor het machinepark geldt dat deze bedrijven passief zijn met het investeren in duurzaamheid, omdat er vanuit de GWW-tak langzaam maar zeker steeds vaker om duurzaamheid en emissiereductie gevraagd wordt, maar de loonwerktak juist helemaal niet vraagt om enige vorm van emissie. De toekomstverwachting is volgens de meeste bedrijven dat de loonwerktak toch gaat krimpen, dus wacht men ze eerst af hoe de sector zich gaat vormgeven alvorens grote investeringen te doen.

Het advies is om vervolgonderzoek te doen naar de twee volgende aspecten: De mate waarin de theorie en de praktijk overeenkomen als het gaat om duurzaamheidscertificeringen bij opdrachtgevers in de aannemerij van specifiek de bouw- en infrasector en de financiële gevolgen van verduurzaming in één bedrijfstak voor de machines die overlappend in deze takken en in het loonwerk gebruikt worden. Dit met als doel erachter te komen wat de financiële gevolgen zijn van het verduurzamen voor het agrarisch loonwerk, waar tot op heden nog geen emissie-eisen gehanteerd worden.

SUMMARY

The Paris climate agreement stipulates that the Netherlands must achieve a 49% reduction in CO₂ emissions by 2030. This 49% is taken on average per sector and for a number of sectors no plan has yet been made for what this reduction should look like. In the mobility sector, especially in contracting and earthmoving companies, little is known about sustainability.

In this graduation paper, research was conducted into the extent to which contracting and earthmoving companies commit to sustainability. This is relevant not only to the companies themselves, but also to inform other companies that want to gain insight into the status. Even the government can use the data gained from this paper. The main question of the study is therefore: **"To what extent are contracting and earth-moving companies making efforts towards sustainability in the form of CO₂ reduction?"**. The aim of this research is to gain insight into the attitude of contracting and earthmoving companies towards sustainability, regulations and the future of the branches. In addition, it is possible to determine how sustainability will be invested in. The sub-questions *"How do contracting and earthmoving companies feel about sustainability and sustainability measures?"*, *"What influence does regulation have on the weight of sustainability for these companies?"* and *"How do these companies envision the course of their business in the future?"* are answered during the research by using interviews and literature. The interviews are semi-structured and transcribed verbatim to form results. The results summarize what is discussed in the interviews.

Contracting and earthmoving companies are committed to sustainability in the form of CO₂ reduction, but categorization is required to clarify the degree of this. It's clear that these companies focus on the sustainability of buildings first, due to the fact that the companies themselves have started placing solar panels, LED lighting and other sustainability measures. With regard to the machinery, these companies are passively committing to sustainability, because the civil engineering branch is slowly but surely increasing its focus on sustainability and reducing emissions, but the contracting sector does not require any form of emissions-reduction. The future expectation for most companies is that the contracting sector will shrink in time, so they first have to wait to see how the sector will shape itself before they can make large investments.

The recommendation is to do additional research on the two following phenomenon: The extent to which theory and practice correlate when it comes to sustainability certification for clients in the earthmoving sector and the financial consequences of sustainability for machines that are used also in other branches Especially in the agricultural contracting sector, in which sustainability goals have yet to show up.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	3
Summary	4
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 Duurzaamheid als thema.....	7
1.1.1 Duurzaamheid algemeen	7
1.1.2 Duurzaamheid in het grondverzet	8
1.1.3 Duurzaamheid in het loonwerk.....	9
1.1.4 Vervanging of verbetering van diesel	9
1.1.5 De toekomst van de mobiliteit.....	10
1.2 In kaart brengen van de Knowledge Gap	12
1.3 Onderzoeksopzet.....	13
1.3.1 probleemstelling	13
1.3.2 doelstelling	13
1.3.3 Hoofdvraag.....	13
1.3.4 Deelvragen	13
1.4 Relevantie	14
Hoofdstuk 2 Materiaal en methode.....	15
2.1 Onderzoeksopzet.....	15
2.2 Beantwoorden van deelvragen	17
2.3 Uitvoering onderzoek	19
2.4 Validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek	20
Hoofdstuk 3 Resultaten.....	21
3.1 Houding van loonwerk- & grondverzetbedrijven tegenover duurzaamheid.....	21
3.1.1 definities.....	21
3.1.2 inzet op duurzaamheid.....	21
3.1.3 beleving van duurzaamheid	23
3.2 Invloeden van regelgeving op het belang van verduurzaming	24
3.2.1 Beleidsmakers en brancheorganisatie	24
3.2.2 Drijfveer van loonwerkkanten.....	25
3.2.4 Bekendheid van verwachtingen	26
3.3 Toekomstverwachting van de bedrijven	26

3.3.1 Verschillende takken, verschillende toekomst	26
3.3.2 Gegevens brancheorganisatie	27
3.3.3 Duurzaamheidsplannen	30
Hoofdstuk 4 Discussie	31
4.1 Opmerkingen per deelvraag.....	31
4.1.1 Houding van loonwerk- & grondverzetbedrijven tegenover duurzaamheid.....	31
4.1.2 Invloeden van regelgeving op het belang van verduurzaming	32
4.1.3 Toekomstverwachting van de bedrijven	32
4.2 Kwaliteit van het onderzoek.....	33
4.3 Reflectie op aanpak	34
Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen	35
5.1 Deelvragen	35
5.2 Hoofdvraag.....	36
5.3 Aanbevelingen.....	37
Figuren- en tabellenlijst.....	38
Geciteerde werken.....	39
Bijlagen	41
Bijlage 1 Ontwikkelde competenties.....	41
Bijlage 2 Vragenlijst voor loonwerk-/ grondverzetbedrijven	41
Bijlage 3 Vragenlijst voor Brancheorganisaties	43
Bijlage 4 Vragenlijst voor melkveehouders.....	43
Bijlage 5 transcripten Loonwerk-/grondverzetbedrijven.....	43
Bijlage 6 Transcripten Veehouders	75
Bijlage 7 Transcript Brancheorganisatie.....	87

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

In dit eerste hoofdstuk is beschreven wat de aanleiding is voor dit onderzoek, naast een extensieve uitleg over het kader en het inwinnen van informatie over aan het onderwerp gerelateerde bronnen.

1.1 DUURZAAMHEID ALS THEMA

1.1.1 DUURZAAMHEID ALGEMEEN

De aarde warmt op, zo blijkt telkens weer uit ontelbaar veel rapporten van wetenschappers en universiteiten. Internationaal klimaatonderzoek toont aan dat, mocht er niet ingegrepen worden, de mensheid op koers is om de planeet meer dan 2°C op te warmen voor het einde van de 21^e eeuw. Hierbij horen catastrofale gevolgen voor het ecosysteem, zoals het stijgen van de zeespiegel, de verzuring van oceanen, het verkleinen van de biodiversiteit, de vernietiging van koraalriffen en een verlaging van het zuurstofpercentage in de atmosfeer. (Masson-Delmotte, et al., 2018)

Het woord dat steeds weer terugkomt is duurzaamheid, maar de betekenis van dit woord lijkt na jaren nog steeds niet uniform te zijn. Dertig jaar geleden betekende de term duurzaamheid alleen nog “geschikt, bestemd om lang te duren”. (van Dale, 1914) De modernere definitie van duurzaamheid “Een duurzame samenleving met hoge levenskwaliteit, waarin mensen rechtvaardig behandeld moeten worden, die binnen ecologische grenzen blijft en die democratisch georganiseerd is” is pas eind jaren tachtig ontstaan. (Socius, 2018) De definitie van duurzaamheid in het kader van dit onderzoek is de energietransitie in de vorm van CO₂-reductie en daarbij het verminderen of stoppen van het gebruik van fossiele brandstoffen, om de planeet te sparen voor toekomstige generaties.

Waar de eerste jaren van deze eeuw nog niet veel draagvlak was voor verduurzaming van de planeet lijkt dit op de dag van vandaag veel meer in de samenleving verweven te zijn. Mensen zijn nu ook daadwerkelijk bezig met de toekomst van de wereld, in het kader van een omgeving waar geen fossiele stoffen meer worden gebruikt en men geen onnodige uitstoot meer realiseert. Bedrijven in Nederland zijn steeds meer bezig met maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). De ‘Bottom line’ van het MVO zijn de drie P’s: People, Planet & Profit.

Figuur 1 People, Planet & Profit Opgehaald van *Champions of the Planet*

De algemene gedachtegang die hierbij hoort is dat er geen Profit plaatsvindt als de People en Planet er niet meer zijn. (Bremar, Lijster, Kamphorst, & Sena, 2014)

De in 1990 vastgestelde doel van maximaal 2°C opwarming van de aarde is in de nieuwste versie van het VN-klimaatakkoord (COP26) bijgesteld naar een streven van maximaal 1,5°C opwarming. In dit klimaatakkoord wordt duidelijk dat, om dit te bereiken, 49% reductie van CO₂-uitstoot gerealiseerd moet worden voor 2030. In 2050 moet dit zelfs 80%-95% reductie zijn. (Rijksoverheid, 2019)

1.1.2 DUURZAAMHEID IN HET GRONDVERZET

De GWW-sector is al langer bezig met verduurzaming, wat te zien is aan een aantal sectorinitiatieven in het kader van CO₂-reductie, zoals de CO₂-prestatieladder. Grotere Nederlandse organisaties, zoals ProRail, Strukton, Dura Vermeer, Siers en Heijmans, die op projectbasis grondwerk uitbesteden, verplichten hun opdrachtnemers langzamerhand steeds vaker om uitstoot inzichtelijk te krijgen en in sommige gevallen wordt er zelfs om reductiebewijzen gevraagd. Het ministerie van infrastructuur heeft in het projectenrapport van 2020 aangegeven dat de ambitie voor alle Rijksinfra projecten is dat deze allemaal 100% CO₂-reductie hebben in 2030 ten opzichte van 1990. Dit betekent dus dat alle grond-, weg- en waterbouwbedrijven (GWW-bedrijven) die aannemer of onderaannemer zijn van rijksprojecten geen CO₂-uitstoot meer mogen hebben bij het uitvoeren van deze projecten. (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2020)

Hoewel het grondverzet voor het klimaatakkoord onder de mobiliteit valt, is een groot aandeel van het werk dat in de sector uitgevoerd wordt ten behoeve van de infra. Hier valt ook nog winst te halen in de CO₂-reductie. Bovendien is de infra verantwoordelijk voor zo'n 40% van de nationale CO₂-uitstoot, wat een reden kan zijn dat de Rijksinfra zo boven op het vernietigen van de uitstoot zit. (Raadgever, et al., 2020)

1.1.3 DUURZAAMHEID IN HET LOONWERK

Ook in de loonwerksector is duurzaamheid de laatste jaren een belangrijk thema geworden. De eindklanten van de bedrijven uit deze sector, de boeren, hebben namelijk steeds meer te doen met door de overheid opgelegde maatregelen in het kader van dierenwelzijn en bodem. Initiatieven zoals “On the way to Planetproof” van Campina geven een hogere melkprijs aan boeren die voldoen aan deze duurzaamheidseisen. CO₂-reductie is hier ook weer deel van, maar niet in de vorm van machinegebruik. De CO₂-reductie die in de melkcertificering van de Campina zit, draait meer om de stoffen die in de bodem gestopt worden en er weer uit komen. (Friesland Campina, 2022)

1.1.4 VERVANGING OF VERBETERING VAN DIESEL

Er wordt aan alle kanten gewerkt aan een oplossing voor de grootste duurzaamheidsboosdoener in het grondverzet en het loonwerk, namelijk de dieselmotor. De eerste en meest eenvoudige claim zou het vervangen van diesel door een andere brandstof zijn. Deze maatregel zou ervoor moeten zorgen dat dieselmotoren niet (volledig) vervangen hoeven te worden, maar dat simpelweg alleen de brandstof (deels) komt te vervallen en plaatsmaakt voor een duurzamere, niet fossiele, brandstof. Het 12% bijmengen van biobrandstoffen zou al een realiseerbaar reductiepotentieel hebben van 1,4 megaton CO₂. (Koelemeijer, Koutstaal, Daniëls, & Boot, 2017) Recent onderzoek voor dieselmotoren door een team in Moskou toont echter aan dat het bijmengen van biobrandstoffen weliswaar tot minder raffineringskosten en absoluut verbruik van fossiele brandstoffen leidt, maar dat zich wel andere problemen voor gaan doen wat emissie betreft. Het 10%-20% bijmengen van palmolie als biobrandstof bij standaard diesel geeft niet alleen een extra verbruik van bijna 9%, maar zorgt ook voor 37%-50% extra CO-emissie bij een ‘machine-load’ van 95%. (Devianin, Bijaev, Chumakov, Oshcepkov, & Kapustin, 2022)

Een tweede optie voor het (deels) vervangen van dieselmotoren is de toepassing van zonne-energie in de mobiliteit. Een Indiase universiteit deed in 2018 onderzoek naar de combinatie van dieselgeneratoren met PV-panelen, waarbij energie voor spanning werd opgewekt. (O. Sanni, Y. Oricha, & K. Soremekun, 2018) Een soortgelijk onderzoek kan uitgevoerd worden voor de combinatie met voertuigen in de mobiliteit.

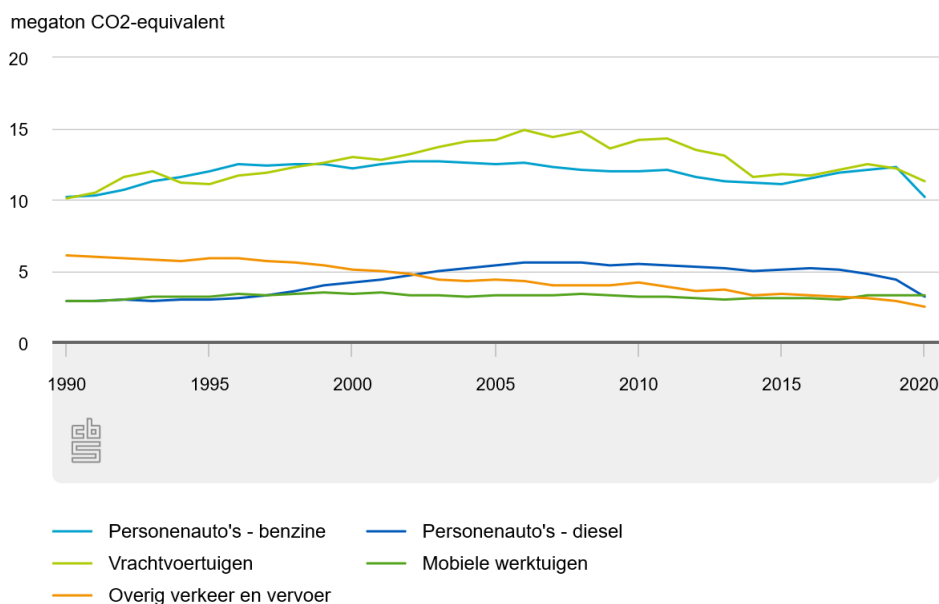
Nog een mogelijkheid is de opkomst van elektrische tractoren, zoals die van de firma Boessenkool uit Almelo. Het grootste probleem met dit alternatief is op dit moment dat de bedrijfszekerheid, de levensduur en de dagelijkse ‘uptime’ van deze voertuigen nog nergens in de buurt komen van de bestaande dieselveertuigen. (Hofsté, 2015) Voordat deze EV-voertuigen net zo goed functioneren als machines met dieselmotoren moet er nog veel meer onderzoek gedaan worden. Het lijkt erop dat deze doorbraak er voor 2030 nog niet gaat komen, dus dit is op dit moment geen mogelijke oplossing.

Tot slot is er nog de mogelijkheid om voort te borduren op de bestaande verplichtingen en deze zo nodig te versterken. Recent onderzoek van Dallman & Menon geeft de duurzaamheids-inhaalslag van Dieselmotoren sinds de invoering van die Tier- en stageklassen weer. De dieselmotor is in de periode tussen de invoering van de Stage I-norm (1999) al van gemiddeld 5 g/kWh naar 3.5 g/kWh CO₂-uitstoot gedaald. Dit is een daling van al 30%. Ook de on-road diesels (vrachtwagens) hebben met de euro-klassen een soortgelijke stap doorstaan. (Dallmann & Menon, 2016)

1.1.5 DE TOEKOMST VAN DE MOBILITEIT

Duurzaamheid komt telkens terug in de bedrijfsvoering van nagenoeg elke sector in ons land. De term is dan ook hetgeen dat, samen met 'CO₂-reductie' de hoofdrol speelt in het klimaatakkoord van 2019. In de nieuwste revisie van het internationale VN-klimaatakkoord is, zoals eerder te lezen, besloten dat Nederland in totaal 49% minder CO₂-uitstoot moet hebben in 2030, ten opzichte van 1990. Tegen deze eis is in de nationale klimaatnota een voorstel door het kabinet gedaan om aan te scherpen naar 55% vermindering. Inhoudelijk is de mate waarin uitstootvermindering plaats moet vinden in de sectoren in het algemeen duidelijk. Zo was de nationale uitstoot in 1990 nog 228 miljoen ton (228 megaton) CO₂ en zou deze volgens de norm van 49% vermindering uitkomen op 116 megaton uitstoot in 2030. Rekening houdend met het 55%-verscherpingsvoorstel mag dit zelfs nog maar 103 megaton zijn. (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2021)

Loonwerk- en grondverzetbedrijven vallen onder de mobiliteitssector, die in 1990 in totaal 32,2 megaton CO₂-uitstoot had, nog meer specifiek in de categorie vrachtvoertuigen en mobiele werktuigen. Het verbruik van deze categorie was in 1990 exact 14 megaton CO₂. Om in 2030 te voldoen aan de gemiddelde eis van 49%, ervanuit gaande dat elke sector percentiel evenveel moet verminderen, mogen deze categorieën volgens het CBS nog maar 7,14 megaton CO₂ uitstoten in 2030. Het niveau van 2020 was 14,6 megaton, dus er heeft zelfs verslechtering plaatsgevonden in de tussenliggende periode. De toename van de uitstoot is te wijten aan de verhoging van het aantal voertuigen en de gemiddelde omvang van deze voertuigen. (CBS, 2022)

Figuur 2: Uitstoot sector mobiliteit sinds 1990 *Opgehaald van Centraal Bureau Statistiek*

De overheid gaat in 2024 een integrale evaluatie uitvoeren in de mobiliteitssector om te concretiseren op het gebied van verplichtingen, met het oog op de verduurzamingsmogelijkheden die er op dat moment zijn. Tot die tijd zijn er sowieso nog geen formele eisen die aan de sector gesteld worden, maar er zijn toch toonaangevende bedrijven in de sector die zelf het voortouw nemen met het verduurzamen, met elk hun eigen drijfveer. (Camps, et al., 2016) Zo zijn er al 1262 certificaathouders van de CO₂-prestatieladder, waarvan een groot deel actief is in de bouw en infra. (CO₂-prestatieladder, 2022)

1.2 IN KAART BRENGEN VAN DE KNOWLEDGE GAP

In het klimaatrapport van 2021 staat dat de gehele sectorraming mobiliteit in 1990 een uitstoot had van 32,2 megaton CO₂ en dit is, met enige schommeling, nagenoeg hetzelfde gebleven. Op een uitschieter in 2019 van 35,5 megaton (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2021) en een domper in 2020, die is te relateren aan het verminderde weggebruik door de coronacrisis, van 30,7 megaton. Hoewel er in de beleidswijzigingen voor de mobiliteit is opgenomen dat er hernieuwbare brandstoffen, Zero Emissie stadslogistiek en stimulering van nulmissie-bouwmachines plaats gaat vinden, is dat in de praktijk nog ver te zoeken. (PBL, TNO, CBS, RIVM, 2021) In het hele akkoord is namelijk wel een raming te vinden met de huidige- en toekomstige verwachte CO₂-uitstoot, maar er is geen formele eis beschikbaar.

Een veelvoorkomende invulling van duurzaamheid is circulaire landbouw, waarbij gefocust wordt op de bodem en manieren waarop deze zo min mogelijk lijdt onder bewerkingen. Waar duurzaamheid in de agrotechniek minder op focust is de CO₂-uitstoot die vrijkomt bij het gebruik van machines. Er zijn weliswaar sectorinitiatieven van de Cumela, zoals “het nieuwe rijden” en “het nieuwe draaien” die al bijdragen aan de verduurzaming in de sector, zonder hierbij aanschaf van nieuwe machines te vereisen, maar het idee van deze maatregelen is bewustwording creëren bij machinisten van machines over hun invloed op de efficiëntie van de machine die ze bedienen. Volgens het klimaatakkoord zorgt alleen “het nieuwe draaien” naar verwachting al voor een besparing van 0,4 megaton CO₂. (Rijksoverheid, 2019)

Waar het onbekende zit is hoe loon- en grondverzetbedrijven zich individueel bezighouden met duurzaamheid en hoe deze zich voorbereiden op CO₂-reductie om te voldoen aan de steeds strenger wordende eisen die de opdrachtgevers in vooral de grondverzetsector aan hun aannemers stellen. Bovendien zijn er ook bedrijven die niet actief zijn in één sectortak, maar in het loonwerk en grondverzet tegelijkertijd. In de verduurzamingsdruk tussen deze twee sectoren is veel verschil. Het grondverzet bestaat bijvoorbeeld voor een gedeelte uit rijksprojecten, die dus (zoals eerder benoemd) vanaf 2030 al volledig CO₂-neutraal moeten zijn. De aanname die nu gedaan wordt is dat er geen verduurzamingsdruk is in de loonwerksector, omdat de eindklant (nog) niet vraagt om CO₂-reductie bij opdrachtnemers. Ook is nog onbekend of de eindklant in het loonwerk bereid is om extra geld te betalen voor de maatregelen die de bedrijven opgelegd krijgen in het grondverzet.

1.3 ONDERZOEKSOPZET

De hoofdvraag van het onderzoek staat in het kader van de voorbereiding op verduurzamingsmaatregelen binnen het loonwerk en grondverzet. Het huidige klimaatakkoord neemt de sector mobiliteit wel mee in de CO₂-reductieplannen, maar geeft niet weer hoe het loonwerk en het grondverzet zich kunnen voorbereiden op deze maatregelen. De beantwoording van de deelvragen zal leiden tot het beantwoorden van de hoofdvraag.

1.3.1 PROBLEEMSTELLING

De agrarische sector en de bijbehorende aannemers worden onder druk gezet door de (inter)nationale klimaatmaatregelen, door de algemene eis van 49% CO₂-reductie voor 2030 en 95% voor 2050. Het is op dit moment wel mogelijk om te verduurzamen, maar hoever loon- en grondverzet-combinatiebedrijven zijn in de transitie en hoe het loonwerk en grondverzet individueel bijdragen aan de duurzame ontwikkelingen is niet bekend.

1.3.2 DOELSTELLING

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de duurzaamheidsstatus van loon- en grondverzetbedrijven en hierbij de haalbaarheid van de klimaatmaatregelen. Zo creëert dit rapport duidelijkheid over hoe de toekomstvisie voor de verschillende takken van deze bedrijven er mogelijk uit gaat zien.

1.3.3 HOOFDVRAAG

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: **“In hoeverre zetten loon- en grondverzetbedrijven in op verduurzaming in de vorm van CO₂-reductie?”**

1.3.4 DEELVRAGEN

De deelvragen die helpen bij het beantwoorden van de hoofdvraag zijn:

1. Hoe stellen loonwerk- en grondverzetbedrijven zich op tegenover duurzaamheid en verduurzamingsmaatregelen?
2. Welke invloed heeft regelgeving op het belang van verduurzaming voor deze bedrijven?
3. Hoe zien deze bedrijven het verloop van hun bedrijf in de toekomst voor zich?

1.4 RELEVANTIE

Het onderwerp is relevant voor loonwerkers, grondverzetbedrijven en andere bedrijven in de agrarische dienstverlening. Duurzaamheid en CO²-reductie zijn sleutelaspecten in de continuïteit van bedrijven in de sector, omdat de eisen die gesteld worden aan de bedrijven steeds strenger worden. Het onderzoeken van de status van bedrijven in de branche helpt dus bij het geven van inzicht in de haalbaarheid van nationale en individuele duurzaamheidsdoelstellingen.

Het onderzoek draagt bij aan het in kaart brengen van de huidige duurzaamheidssituatie van loonwerk- en grondverzetbedrijven en vergelijkt tevens de mate van verduurzaming in bedrijven van verscheidene groottes.

De doelgroep van het onderzoek bestaat voornamelijk uit collega-bedrijven die in beide de grondverzet en het loonwerk actief zijn, die worstelen met het vraagstuk hoe andere bedrijven in de sector tegenover duurzaamheid staan.

Ook is het onderwerp relevant voor de instanties die de regels en klimaatdoelstellingen maken, om ze te laten zien in hoeverre de regels en doelstellingen duidelijk zijn en nageleefd worden in het grondverzet en loonwerk, waar de knelpunten zitten voor deze bedrijven en hoe ze gestimuleerd kunnen worden om meer te gaan doen in het kader van duurzaamheid.

HOOFDSTUK 2 MATERIAAL EN METHODE

In dit hoofdstuk wordt duidelijk gemaakt op welke manier het onderzoek plaatsvindt. Het onderzoek is een kwalitatief onderzoek door middel van interviews. De te gebruiken gegevens worden uitgewerkt onder de kop 'materiaal' en de toelichting van de onderzoeksmethode is te vinden onder de kop 'methode'.

2.1 ONDERZOEKSOPZET

Met een open onderzoeksvraag is de logische manier van onderzoeken een kwalitatief onderzoek. Het gaat om een explorerend onderzoek, omdat de literatuur gebrekkig is en er daarbij veel onbekende factoren zijn. Bovendien kunnen de resultaten en belevingen van individuele bedrijven erg uiteenlopen.

Er wordt waarde gehecht aan de beleving en de mening van de bedrijven. Een interview is daarvoor de beste manier om adequaat respons te krijgen van de bedrijven. Binnen de interviewmethode is gekozen voor mondelinge interviews, omdat dit de meest natuurlijke manier van interviewen is en er op deze manier gestuurd kan worden door middel van opvolgvragen. Deze interviewvorm valt onder de 'semigestructureerde interviews', waarbij gebruik gemaakt wordt van een vragenlijst die bestaat uit een aantal gesloten vragen om een kader te maken en daaropvolgend een aantal open vragen die het onderwerp kaderen.

Omdat er een vergelijking gemaakt wordt over het fenomeen CO²-verduurzamingsstatus tussen verschillende organisaties, is een steekproefgrootte van ongeveer 5 bedrijven of tot theoretische saturatie plaatsvindt betrouwbaar genoeg. (Baarda, 2019)

De interviews worden opgenomen met een mobiele telefoon en deze opnames worden vervolgens volledig getranscribeerd door een derde partij die vaker transcripten doet, om de kwaliteit van de transcriptie zo objectief mogelijk te houden.

Er worden ook vragenlijsten gestuurd naar de brancheorganisatie en klanten (melkveehouders), omdat de informatie over verduurzaming in de loonwerksector, die openlijk beschikbaar is, erg gebrekkig blijkt te zijn. Degenen die direct in contact staan met de geïnterviewde bedrijven zijn dan vanzelfsprekend de brancheorganisatie en de directe eindklanten. De keuze voor melkveehouders tegenover akkerbouwers is gemaakt, omdat loonbedrijven in de regio vooral dienen voor het ontzorgen van de melkveehouder. (Alferink, 2015)

De brancheorganisatie in het loonwerk en grondverzet is Cumela. Deze organisatie wordt gevraagd naar de huidige duurzaamheidsplanning, welke verwachtingen zij hebben in de toekomst en hoe zij het duurzaamheidsbeleid bij de aangesloten bedrijven in kaart brengen. Een soortgelijke set met vragen wordt aan de eindklanten gesteld. Hiervoor worden 10 willekeurige melkveehouders benaderd die actief zijn in de regio waarin de loonwerkers ook

zitten. De melkveehouders zijn een homogene onderzoeksgroep, dus er moeten minimaal 8 respondenten reageren, tenzij er eerder theoretische saturatie optreedt. (Baarda, 2019)

Mochten er nieuwe documenten beschikbaar worden gesteld door bijvoorbeeld Cumela of Campina, en zijn deze van belang voor het onderzoek, dan worden deze toegevoegd aan het literatuuronderzoek. Is dit niet het geval, wordt er verwezen naar de interviewtranscripten die voortkomen uit de afgenomen interviews.

Er wordt uiteengezet aan welke vereisten bedrijven op dit moment voldoen. Vervolgens worden deze naast elkaar gelegd en wordt er gekeken of het realistisch is om aan de 2030/2050 eisen respectievelijk te voldoen, in het tempo waarin de bedrijven nu bezig zijn. Er zijn een aantal factoren belangrijk voor het goed uitvoeren van dit onderzoek, namelijk (Poppink, 2022):

- Opbouw van het klantenbestand
Weten wat het type afnemer is van de bedrijven is cruciaal om erachter te kunnen komen waar de drijfveer tot duurzaamheid vandaan komt. Zijn dit vooral instanties zoals de Rijksoverheid, die veel bezig zijn met duurzaamheid en CO₂-reductie, of zijn dit particulieren en boeren, die misschien niet extra betalen voor gevolgen die zij toch niet in de hand hebben.
- Grootte van het bedrijf
De grootte van het bedrijf heeft wel degelijk invloed op de status van duurzaamheid in het bedrijf. Duurzaam materieel kan een grote investering zijn die niet per direct uitgevoerd kan worden door een bedrijf met een relatief kleine omvang.
- Verdeling van werkzaamheden
Een andere factor in de status van verduurzaming is de verdeling van de werkzaamheden. Afhankelijk van projectgrootte, transport, etc.
- Winstgevendheid van de actieve takken
Een tak die niet winstgevend is en wellicht meer duurzaamheidseisen heeft, zal niet de prioriteit hebben bij investeringen die gedaan worden door de bedrijven. Er wordt misschien eerder gekozen om deze tak af te stoten dan er geld in te stoppen.
- Gemiddelde machineleeftijd voor vervanging
Hiervoor zijn de jaarlijkse uren en het aantal uren voordat een machine vervangen wordt voor nodig. Uit deze gegevens herleidt men wat de uiteindelijke machineleeftijd is en daarmee wat het vervangingsinterval is voor machines. Als een bedrijf recent machines heeft aangeschaft, zal deze misschien moeite krijgen om nog investeringsbudget te vinden voor 2030.
- Huidige jaarlijkse CO₂-uitstoot
Als een bedrijf beschikbaar heeft wat de gewenste CO₂-uitstoot is in 2030, is te herleiden hoeveel reductie nog gedaan moet worden in de komende acht jaar om dit doel te behalen.
- Reeds uitgevoerde duurzaamheidsmaatregelen

In combinatie met het vorige kopje zijn de al uitgevoerde maatregelen belangrijk om te peilen wat de waarschijnlijke investering nog moet worden om de CO₂-doelen te behalen.

- Mogelijke duurzaamheidsmaatregelen met ondersteuning vanuit de overheid
Een bedrijf kan wellicht aanspraak maken op subsidies die helpen om het bedrijf te verduurzamen.
- Redenen voor verduurzaming
Een bedrijf waar duurzame inzetbaarheid deel uitmaakt van de dagelijkse orde, zal wellicht anders investeren in verduurzamende maatregelen dan een bedrijf wat duurzaamheid ziet als een verplichting die is opgelegd vanuit een hogere orde.

2.2 BEANTWOORDEN VAN DEELVRAGEN

Om de hoofdvraag te beantwoorden moeten eerst de deelvragen beantwoord worden. Hoe dit te werk gaat is te hieronder te lezen.

De eerste deelvraag “*Hoe stellen loonwerk- en grondverzetbedrijven zich op tegenover duurzaamheid en verduurzamingsmaatregelen*” is te beantwoorden door bij de geïnterviewde bedrijven te informeren over de redenen dat ze wel of juist niet willen verduurzamen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen een aantal categorieën drijfveren, namelijk:

- Financieel
De financiële drijfveer omvat hetgeen waar een bedrijf echt het idee heeft een investering te doen die in de toekomst positieve financiële gevolgen zal hebben.
- Verplicht
De verplichtingsdrijfveer betekent dat eindklanten of opdrachtgevers (duurzame) maatregelen gaan verplichten en een bedrijf hier niet onderuit komt.
- Preventief
De preventieve drijfveer komt voort uit het feit dat bedrijven mogelijk niet achter de feiten aan willen lopen, maar bij voorkeur de regelgeving net iets voor willen zijn.
- Innovatief
De drijfveer innovatie gaat over investeringen die gedaan worden door bedrijven in het kader van het behoud van een innovatieve reputatie of de wens om toonaangevend te zijn op het gebied van duurzaamheid.

De drijfveren zijn mogelijk complementair aan elkaar, omdat de reden voor verduurzaming voor bedrijven vaak voortkomt uit een combinatie van verschillende drijfveren.

De tweede deelvraag *“Welke invloeden heeft regelgeving op het belang van verduurzaming?”* wordt voor het loonwerk beantwoord door melkveehouders te vragen of zij belang hebben bij het verduurzamen van hun ingekochte loonwerk en zo ja, wat daarvan de redenen zijn. Voor het grondverzet wordt dit beantwoord door literatuuronderzoek te doen naar de GWW-eisen die de Rijksoverheid stelt. Ook wordt voor beide takken de brancheorganisatie Cumela geïnterviewd. De laatstgenoemde wordt gevraagd naar de initiatieven die er genomen worden om duurzaamheid te stimuleren en welke verwachtingen zij hebben voor de bedrijven die aangesloten zijn in de sector. Hierbij is het belangrijk om te weten of deze duurzaamheidseisen door het geïnterviewde bedrijf zelf gesteld worden, of dat dit door een opdrachtgever of gedaan wordt en wat de toekomstige gevolgen zijn van het (niet) voldoen aan de eisen.

De derde en laatste deelvraag *“Hoe zien deze bedrijven het verloop van hun bedrijf in de toekomst voor zich?”* wordt beantwoord door de brancheorganisatie te vragen wat de plannen zijn voor de toekomst en in de interviews met bedrijven te vragen hoe het algemene beeld van de toekomst per tak van het bedrijf is. Allereerst krijgen bedrijven de mogelijkheid om te voorspellen wat de toekomst kan worden om vervolgens na te vragen welke factoren meespelen in dit toekomstperspectief. Ook is het van belang om erachter te komen of de bedrijven op de hoogte zijn van de overheidsverwachtingen en hun eigen verwachtingen op het gebied van duurzaamheid.

Om erachter te komen of de continuïteit van de geïnterviewde bedrijven in gevaar komt of juist wordt versterkt door de verduurzamingsdruk, is de bedrijven gevraagd om inzicht te geven in een aantal certificeringen, een duurzaamheidsplan en hun eigen invulling van zelf opgestelde duurzaamheidswensen. Ook is er inzicht nodig in de duurzaamheidseisen van de onderlinge takken die uit is gewerkt. Tot slot wordt er gevraagd of de bedrijven denken dat de mogelijkheid en bereidheid tot investeren groot genoeg is om de beoogde CO₂-reductie te behalen.

2.3 UITVOERING ONDERZOEK

Dit onderzoek volgt een stappenplan voor de uitvoering, om de kans op foutieve interpretatie zo veel mogelijk te verkleinen. De volgorde van dit stappenplan is:

1. Bepalen welke verduurzamingsmaatregelen voor loonwerk- en grondverzetbedrijven beschikbaar zijn
2. Bedrijven opzoeken van verschillende groottes die binnen beide het loonwerk en het grondverzet vallen
3. Aan de hand van stap één en twee een semi-gestructureerd interview opstellen
4. De interviewvragen voorleggen aan één van de bedrijven om te vragen of aanpassing benodigd is
5. Indien akkoord, alle 8 bedrijven uit Tabel 1: Te interviewen bedrijven benaderen of deze mee willen werken aan het onderzoek.
6. Bij minder dan 5 bedrijven die mee willen werken: andere bedrijven benaderen.
7. Voor melkveehouders geldt hetzelfde, maar hier is de minimale respons 8 personen.
8. Interviews uitvoeren op locatie van de bedrijven, om het zo persoonlijk mogelijk te houden
9. Respons van de interviews bekijken, transcriberen en naast de deelvragen leggen.
10. Als de antwoorden niet overeenkomen met de verwachtingen, middels literatuuronderzoek nagaan waarom de doelstelling en de resultaten zoveel verschillen.
11. De output van interviews/ onderzoek verwerken en advies uitbrengen.
12. Bepalen in hoeverre loonwerk- en grondverzetbedrijven bezig zijn met verduurzaming in de vorm van CO₂-reductie.

Voor het onderzoek worden minstens 6 Nederlandse combinatiebedrijven benaderd, die actief zijn in beide loonwerk en grondverzet in het oosten van Nederland:

Tabel 1: Te interviewen bedrijven

Bedrijf	Locatie	Aantal voertuigen	Actief in
1	Vriezenveen	100-150	Grondverzet, Groen, Loonwerk
2	Reutum	>200	Grondverzet, Aanneming, Loonwerk
3	Tilligte	150-200	Grondverzet, Loonwerk
4	Nutter	<50	Grondverzet, Loonwerk
5	Saasveld	<50	Grondverzet, Loonwerk, Drainage
6	Wierden	50-75	Grondverzet, Loonwerk
7	De Lutte	<50	Transport, Grondverzet, Loonwerk
8	Manderveen	<50	Grondverzet, Loonwerk

De vragenlijst voor de bedrijven is te vinden in Bijlage 2 Vragenlijst voor loonwerk-/ grondverzetbedrijven.

Ook worden er twee instanties benaderd, wiens wensen en advies directe of indirecte gevolgen heeft voor loonwerk- en grondverzetbedrijven.

Tabel 2: Andere instanties

Instantie	Branche	Direct/indirect	Treft
Cumela	GWV/loonwerk	Direct	Aannemers, bouwbedrijven, infra, loonwerkers
Melkveehouders	Loonwerk	Direct	loonwerker

De interviewvragen voor Cumela zijn te vinden in Bijlage 3 Vragenlijst voor Brancheorganisaties. De interviewvragen voor de melkveehouders staan in Bijlage 4 Vragenlijst voor melkveehouders. De melkveebedrijven hebben allemaal een wisselende grootte wat aantal koeien en grond betreft en worden eventueel gecategoriseerd in de resultaten, als er duidelijke verschillen ontstaan tussen bedrijfseigenschappen en duurzaamheidsverwachtingen. In een homogene onderzoeksgroep is dit niet gebruikelijk

2.4 VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID VAN HET ONDERZOEK

Om te bepalen of het onderzoek valide en betrouwbaar is, worden een aantal prestatie-indicatoren opgesteld waaraan de respons van de interviews moet voldoen. Allereerst wordt de validiteit van het onderzoek bepaald met de mate waarin de uitkomst van interviews de deelvragen en de hoofdvraag daadwerkelijk kunnen beantwoorden. Er zijn een aantal factoren die invloed kunnen uitoefenen op de validiteit van het onderzoek, namelijk:

- **Vraagstelling**
Vraagstelling heeft invloed op de validiteit, omdat sommige vragen al voorbereid zijn op een bepaald antwoord en suggestief over kunnen komen. Het is dus van belang om de vraagstelling zo open mogelijk te houden.
- **Interpretatie**
De één kan een vraag anders interpreteren dan de ander en daarbij dus een heel ander antwoord geven, terwijl misschien wel hetzelfde bedoeld wordt. Ook interpretatie in de vorm van resultaatverwerking kan plaatsvinden. Om deze redenen is het van belang de vragen zo duidelijk mogelijk te stellen en wanneer er gestuit wordt om onbegrip moet doorgevraagd worden.
- **Objectiviteit**
Een vergelijking maken of een interviewvraag beantwoorden kan beïnvloed worden door subjectiviteit. Vooral rond het thema duurzaamheid gaan de geïnterviewde personen een eigen mening geven, die gebaseerd is op eigen ervaringen. Om de invulling hiervan zo objectief mogelijk te houden, moeten zowel de ervaringen als de mening uiteengezet worden.

HOOFDSTUK 3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de uitgevoerde interviews en de extra ontvangen theorie weergegeven. De resultaten van het onderzoek zijn per deelvraag uitgewerkt in de volgorde zoals deze ook in 1.3 Onderzoekopzet aangehouden is om de chronologische opvolging van de onderdelen intact te houden. De resultaten die hieronder zijn uitgewerkt zijn een product van interviews bij vijf gecombineerde loonwerk-/grondverzetbedrijven, acht melkveehouders en één brancheorganisatie. De besproken thema's zijn aan bod gekomen in de interviews die in de bijlagen zijn uitgewerkt.

3.1 HOUDING VAN LOONWERK- & GRONDVERZETBEDRIJVEN TEGENOVER DUURZAAMHEID

Hier volgen de resultaten die betrekking hebben op de eerste deelvraag *“Hoe stellen loonwerk- en grondverzetbedrijven zich op tegenover duurzaamheid en verduurzamingsmaatregelen?”*. Om er zeker van te zijn dat de bevroegde bedrijven tot een consistent antwoord konden komen, is eerst de definitie van duurzaamheid gevraagd.

3.1.1 DEFINITIES

De oorspronkelijke definitie van duurzaamheid is “geschikt, bestemd om lang te duren” (van Dale, 1914), maar door de respondenten wordt deze definitie al anders ingekleed. Na de vraag wat de definitie voor één van de bedrijven betekent, komt als antwoord “energiebesparing”. Vier van de vijf bedrijven noemt als eerste vorm van duurzaamheid het aanschaffen van zonnepanelen om de CO² uitstoot te reduceren.

Eén respondent benoemt PSO (sociaal ondernemen) en RSOI (Social Return On Investment) als duurzame activiteiten. Dit bedrijf definieert duurzaamheid niet alleen als meetbare energiebesparing, maar ook als sociaal-maatschappelijke continuïteit.

3.1.2 INZET OP DUURZAAMHEID

Tijdens de interviews is de bedrijven gevraagd op welke manier ze bezig zijn met duurzaamheid. De resultaten die hieruit voortvloeien kunnen van belang zijn voor het bepalen van de algemene drijfveer voor verduurzaming. De volgorde van de bedrijven die is aangehouden is anders dan in Tabel 1: Te interviewen bedrijven om anonimiteit te garanderen, maar correspondeert wel met de volgorde van Bijlage 5 transcripten Loonwerk-/grondverzetbedrijven

Bedrijf 1 geeft aan dat er steeds meer gevraagd wordt naar CO²-uitstoot van het wagenpark en zero-emissie machines door grote aannemers voor grote machines. Dit bedrijf voorziet dat het opzoeken van duurzame machines en het behalen van duurzaamheidscertificeringen de komende tijd prioriteit gaat krijgen.

Bedrijf 2 is, naar eigen zeggen, niet actief bezig met duurzaamheid. Wel is het zo dat de trekkers die nieuw aangeschaft worden automatisch ook schonere motoren hebben, maar hier wordt geen prioriteit aan gegeven. Dit bedrijf heeft ook geen zonnepanelen, want '15000 kW is maar een klein beetje'. De respondent is wel op de hoogte van HVO-brandstoffen, maar geeft als reden dat deze niet toegepast worden het feit dat er nog geen enkele opdrachtgever om vraagt. Niet in het grondverzet, laat staan in het loonwerk. Het bedrijf heeft wel geïnformeerd naar elektrisch materieel van Caterpillar, maar heeft besloten dat de investering te duur is voor het werk dat met het materieel uitgevoerd kan worden.

Bedrijf 3 gaat diep in op duurzaamheid en geeft een bredere definitie van het woord aan. Allereerst benoemt de geïnterviewde persoon dat het bedrijf van oudsher christelijk is, dus dat ze zichzelf als rentmeester van de aarde zien. Deze respondent zet in op scholing van het eigen personeel in de vorm van brandstofbesparing, in het kader van de hoge dieselprijzen van de afgelopen periode. Ook zijn de trekkers teruggezet naar een maximumsnelheid van 42 kilometer per uur van een eerdere 50 kilometer per uur. In de dorpskernen rijdt dit bedrijf niet harder dan 30 kilometer per uur en met volle lading ook een aantal kilometer per uur langzamer dan leeg. In de kantine hangen memo's met informatie over duurzaam handelen en er wordt viermaal in het jaar een Toolboxmeeting gehouden om het personeel op te frissen. Ook is intern al onderzoek gedaan om in te kunnen stappen in de CO²-prestatieladder. Wel wordt er gesteld dat de CO²-prestatieladder pas aangevraagd wordt, als de theoretische claims aansluiten bij de praktijk van het bedrijf. De respondent zit in de oriëntatiefase wat zonnepanelen betreft en heeft hiervoor een aanvraag gedaan bij de provincie. Het bedrijf geeft aan dat deze zonnepanelen er al hadden gelegen als het energienet erop was berekend, maar de netbeheerder Enexis laat weten dat de kabels die in de grond liggen de hoeveelheid theoretische terug-levering niet aan kan. De drijfveer is er dus wel, maar het bedrijf moet nog tot anderhalf jaar wachten tot deze wens in vervulling wordt gebracht.

Bedrijf 4 heeft vorig jaar (2021) zonnepanelen op het dak laten leggen in het kader van duurzaamheid. Deze respondent is wel de enige die ook daadwerkelijk gebruik maakt van elektrische machines. Deze machines, zoals een elektrische bosmaaier, worden ingezet bij werken van het waterschap. Dit bedrijf heeft ook de ambitie om alle nieuwe aanschaf van vrachtwagens en tractoren te doen met de hoogste emissieklasse, Euro 6 en Stage V respectievelijk. Daarbij voldoen de meest gebruikte trekkers op dit moment al aan de Stage V eisen.

Bedrijf 5 is ook bezig met duurzaamheid, 'omdat het eraan zit te komen'. Het idee is dat men iets zal moeten, wat betekent dat er ook kennis over vergaard moet worden om te kunnen anticiperen op wat er mogelijk nog komen gaat. Ook zegt de respondent dat het nu inzetten op duurzaamheid positieve gevolgen gaat hebben voor het nageslacht. Deze respondent heeft al wel langere tijd zonnepanelen. Ook geeft het bedrijf aan dat vanuit de bouw- en infra meermaals de vraag is gekomen om inzicht te geven in de emissieklasse van alle op het

bedrijf aanwezige machines, zodat deze opdrachtgevers keuze konden maken in welke machines in welk werk ingezet zouden moeten worden.

3.1.3 BELEVING VAN DUURZAAMHEID

Een andere vraag die de loonwerkers beantwoorden is wat hun mening is over duurzaamheid en daarbij geven ze aan wat hun eigen beleving is bij verplichtingen.

Bedrijf 1 stelt dat duurzaamheid een fenomeen is waar alle bedrijven wat mee te maken krijgen en waar hoe dan ook iets mee gedaan moet worden, maar dat het belang van verduurzaming op dit moment totaal niet in pas loopt met de economische belangen van de onderneming. Duurzaamheidsverplichtingen zouden veel te duur zijn voor wat ervoor terug ontvangen wordt.

Bedrijf 2 geeft aan dat de verwachting is dat er wel steeds meer gevraagd gaat worden om schonere motoren en andere duurzame maatregelen, maar ook dat het nog totaal onbekend is wat voor kostenplaatje daaraan vast zit. Wel stelt de respondent dat, bij aankoop van een nieuwe trekker, sowieso verduurzaamd wordt, omdat nieuwe trekkers allemaal de schoonste emissieklasse bezitten. Elektrificatie voor de toekomst wordt wel aangedragen, maar de onbekendheid over betrouwbaarheid en kwaliteit van dit materieel is nog te groot om hierbij een positieve beleving te hebben.

Bedrijf 3 laat weten dat duurzaamheid op zich goed is en dat dit een belangrijk thema is vanwege de christelijke achtergrond van het bedrijf. Vanuit het christendom zien ze zich als rentmeester van de aarde en daarbij nemen ze de taak op zich om er netjes op te passen, er netjes mee om te gaan en de aarde op hun beurt netjes achter te laten voor de komende generaties. Daarbij moet het wel praktisch en financieel haalbaar zijn om dit vol te houden. Over de oriëntatie op de CO²-prestatieladder laat het bedrijf weten ontevreden te zijn over de aansluiting van de theorie op de praktijk en omdat collegabedrijven bezig zijn die het theoretisch wel voor elkaar hebben, maar vervolgens met oud materieel rondrijden op de werken. Dit bedrijf heeft meer de focus op een jong machinepark, nette machines en goed en preventief onderhoud voor minder lekkage in het veld. Men houdt zich bezig met het kiezen van de juiste machine met het juiste werktuig om zo efficiënt mogelijk te werken. Daarbij wordt gelet op het brandstofverbruik, de uitstoot, etc. Hoewel deze claim gemaakt wordt, is het bedrijf zich ervan bewust dat deze op dit moment nog niet aantoonbaar te maken is voor de buitenwereld. De verduurzaming moet niet ten koste gaan van de capaciteit en het verdienmodel, maar er moet wel balans gevonden worden.

Bedrijf 4 beschrijft het verduurzamen als 'wat moet, dat moet'. Deze wacht tot certificaten vereist gaan worden alvorens daarmee aan het werk te willen gaan. Wel zouden volgens deze ondernemer de kosten van de certificeringen doorberekend moeten kunnen worden naar de klant om als bedrijf rendabel te kunnen blijven. Certificaten en verplichtingen zullen de algemene duurzaamheid in de sector wel vergroten, maar het moet wel van beide kanten komen.

Bedrijf 5 ziet duurzaamheid als iets dat moet. Of daar veel verplichtingen aan moeten hangen acht het bedrijf discutabel. Er is begrip voor het leggen van een lat, omdat dit maakt dat er concrete doelstellingen bekend worden gemaakt, maar er is wel twijfel over de weg die op dit moment bewandeld wordt. Ook hier wordt aangegeven dat de investeringsgrootte van duurzame middelen simpelweg niet opweegt tegen de bijdragen die de opdrachtgevers doen. Die opdrachtgevers zijn overigens wel degenen die de investeringseisen stellen. Mocht er in 2030 daadwerkelijk 50% gereduceerd moeten worden op het gebied van CO²-uitstoot, is het niet realistisch om binnen die termijn materieel te kunnen vervangen.

3.2 INVLOEDEN VAN REGELGEVING OP HET BELANG VAN VERDUURZAMING

3.2.1 BELEIDSMAKERS EN BRANCHEORGANISATIE

In het onderzoek worden twee soorten beleidsmakers van elkaar onderscheiden: De beleidsmaker loonwerk, die bestaat uit de melkveehouder als eindklant; en de beleidsmaker grondverzet, die bestaat uit de opdrachtgevers van infra, GWW en MKB-projecten.

Van de loonwerkkanten vraagt niemand om machineduurzaamheid. Er wordt bij een aantal respondenten aangegeven dat deze zelf bezig zijn met duurzaamheid, maar dit is altijd in een andere vorm dan CO²-reductie van het machinepark. Zeven van de acht stelt dat de belangrijkste vorm van duurzaamheid bestaat uit zonnepanelen of langere leeftijd van de veestapel. Hier wordt aangegeven dat deze vormen van verduurzaming deels worden gesubsidieerd, meehelpen aan een hogere melkprijs of allebei. 88% van de boeren geeft aan dat deze niet meer willen betalen voor het verduurzamen van een dienst die op dit moment ook geleverd wordt, als hiervoor zelf ook niet een compensatie ontvangen wordt. De overige 12% ziet duurzaamheid als een fenomeen wat toch wel op het pad komt en dat het niet wachten is op of je ervoor moet betalen, maar wanneer.

Op de vraag of er bij verschillende instanties om duurzaamheidscertificering wordt gevraagd wordt verschillend geantwoord. De bedrijven die in het kleine grondverzet actief zijn hebben minder te maken met duurzaamheidseisen van opdrachtgevers dan degenen die GWW-werkzaamheden uitvoeren voor grotere opdrachtgevers.

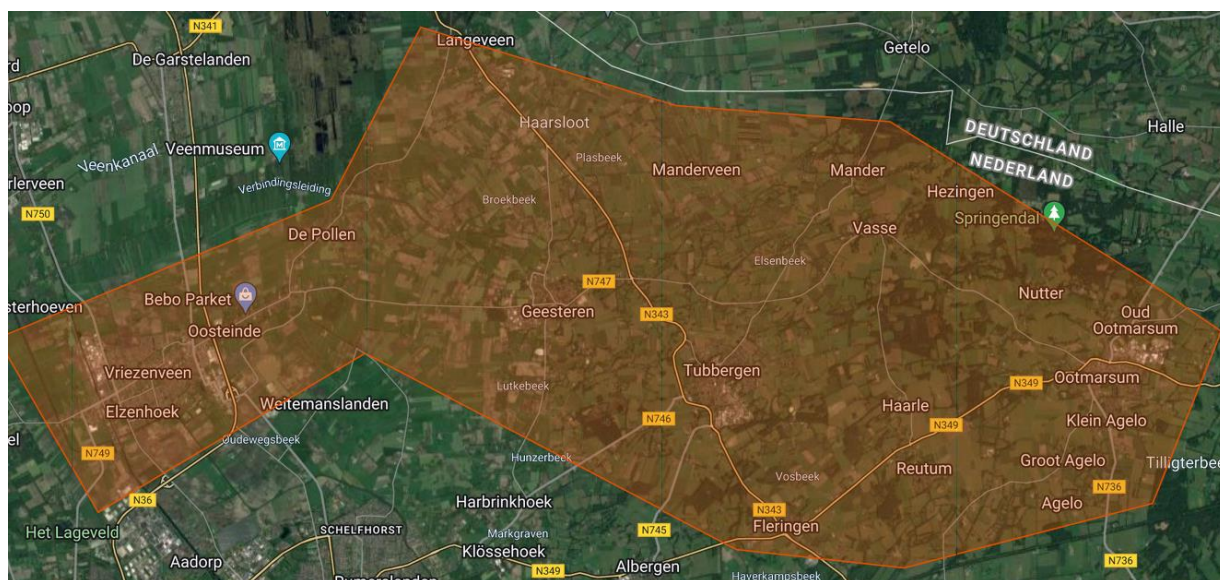
De trend is dat rijksinstanties, zoals Rijkswaterstaat, de provincie en gemeentes, steeds meer om duurzaamheidsbewijzen vragen bij bestekinschrijvingen van infra- en landschapsonderhoudsprojecten. Echt afwijzen op bestekken waar op ingeschreven is gebeurt tot nu toe niet, maar respondenten zien wel bestekken voorbij komen waar bij voorbaat al niet op ingeschreven wordt, als daar om een bepaalde duurzaamheidsgraad gevraagd wordt die de respondent niet denkt te behalen.

De vaakst voorkomende term in de antwoorden van respondenten over verplichte certificering is VCA, die bij alle bedrijven benoemd wordt. Daaropvolgend is dit ISO 9001, die

bij drie bedrijven genoemd wordt en daarna de CO²-prestatieladder, die bij twee bedrijven aan bod komt. De VCA is een veiligheidscertificaat dat geen direct verband heeft met duurzaamheid, maar dus wel door elke respondent behaald is. De verplichting om deze te halen komt volgens de respondenten van uit opdrachtgevers die willen dat de bedrijven deze certificaten behalen, niet vanuit een Rijksoverheidsverplichting.

3.2.2 DRIJFVEER VAN LOONWERKKLANTEN

De bedrijven verschillen qua grootte tussen de 80 en 170 melkkoeien en een landbouwareaal tussen de 36 en 70 hectare respectievelijk. De respondenten bevinden zich allemaal in het oranje gekleurde gebied van Figuur 3: Bedrijfsgebied boeren. Dit gebied is gekozen, omdat alle geïnterviewde loonwerkers actief zijn binnen het gebied en al deze boeren deze loonwerkers kennen.

Figuur 3: Bedrijfsgebied boeren

Alle acht geïnterviewde melkveehouders maken gebruik van diensten die uitbesteedt worden bij een loonwerker, waarbij het inkuilen en hakselen altijd door de loonwerker gedaan wordt en het harken en schudden het meest door de melkveehouder zelf gedaan wordt.

Als de melkveehouder gevraagd wordt welke eisen er aan de loonwerker gesteld worden en waar op gelet wordt bij het inkopen van loonwerk, komen de volgende termen aan bod, van vaakst tot minst vaak benoemd:

Tabel 3: Gebruikte termen bij eisen loonwerk

Term	percentage benoemd
Gunning (vaste loonwerker)	100%
Kwaliteit	100%
passend machinepark	63%

Vertrouwen	50%
Prijs/kwaliteit	38%
Prijs	25%
Duurzaam(heid)	0%

Alle geïnterviewde boeren benoemen gunning, of het hebben van een vaste loonwerker, als de belangrijkste eigenschap van het ingekochte loonwerk. Als belangrijkste eis komt kwaliteit van het werk naar voren. 25% van de respondenten geeft aan dat de prijs van het loonwerk ook een beslissende factor is voor de keuze van het wel of niet inkopen van het loonwerk. Duurzaamheid is geen enkele keer benoemd in de eisen en eigenschappen bij in te kopen loonwerk. Van de loonwerkkanten vraag er geen enkele om duurzaamheid van de loonwerker. 88% van de boeren geeft aan dat deze niet meer willen betalen voor het verduurzamen van een dienst die op dit moment ook geleverd wordt, als ze hiervoor zelf ook niet gecompenseerd worden. De overige 12% ziet duurzaamheid als een fenomeen wat toch wel op het pad komt en dat het niet wachten is op of je ervoor moet betalen, maar wanneer.

3.2.4 BEKENDHEID VAN VERWACHTINGEN

Alle loonwerkers geven aan niet op de hoogte te zijn van de algemene reductieverwachting van 50% reductie in CO²-uitstoot in 2030 en 95% in 2050. Ook Cumela laat weten dat er nog geen concrete plannen zijn om de sector aan te pakken, hoewel er al wel een aantal interne sectorinitiatieven zijn.

3.3 TOEKOMSTVERWACHTING VAN DE BEDRIJVEN

3.3.1 VERSCHILLENDE TAKKEN, VERSCHILLENDE TOEKOMST

Tijdens de interviews beantwoordden de respondenten een vraag over hoe de toekomstverwachting van het bedrijf eruit ziet. De vraag is opgedeeld in de verschillende takken van de bedrijven.

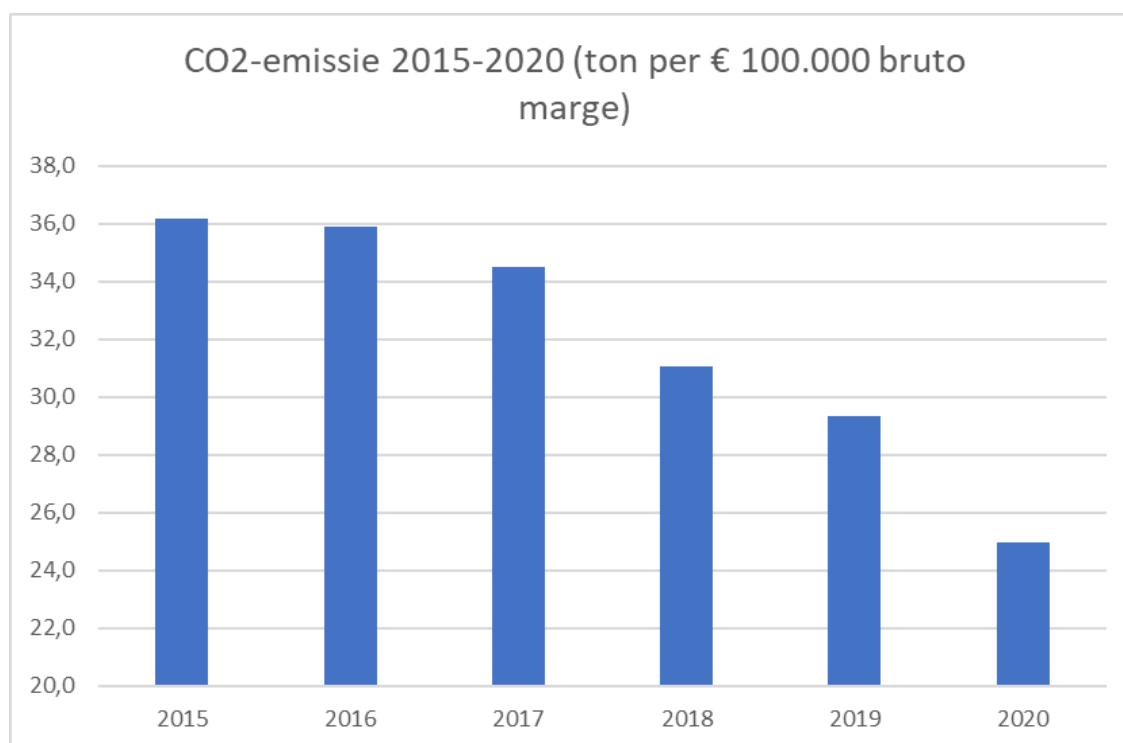
Voor loonwerk geldt een algemene indruk van een stagnerende, mogelijk krimpende markt. De bedrijven, die allen overigens actief zijn in meerdere takken, geven aan dat het loonwerk hoe dan ook niet hetzelfde gaat blijven. Voor het exacte verloop van de toekomst wordt meermaals verwezen naar de onwetendheid over de komende regelgeving die van de toekomst afhangt. Ook de stikstofproblematiek van afgelopen maanden is een terugkerend thema in de toekomst van het loonwerk. Een andere verwachting van twee respondenten is dat het loonwerk niet gaat krimpen, maar een andere vorm gaat aannemen. Wat zeker is voor de geïnterviewde bedrijven is dat de intensieve veehouderij gaat verminderen, maar dit zou niet gelijk betekenen dat het landbouwareaal per definitie gaat krimpen. Een genoemd gevolg is het veranderen van het agrarisch loonwerk naar landschapsbeheer. Hoe dat ingekleed moet worden is nog onduidelijk en maar liefst 60% van de respondenten geeft aan dat het loonwerk die kant op gaat.

Voor het grondverzet voorziet geen enkele respondent een krimp in werkzaamheden. Ook die branche kampt op dit moment met stikstofproblemen, maar alle deelnemende bedrijven zien kansen om te groeien. Dit geldt voor de grootste respondent, die verwacht dat er een scala aan regionale projecten wordt gestart in de komende periode; naar de kleinste, die het agrarisch grondverzet langzaam ziet verdwijnen, maar daar grondwerk in de woningbouw voor terug verwacht te krijgen.

Voor de overige takken, zoals cultuur en groen wordt ook gemiddeld hetzelfde gedacht. In deze branches zitten nog tal van mogelijkheden om in ieder geval te kunnen blijven voortbestaan. Eén respondent laat wel weten dat er wel verandering plaatsvindt in de belangen van de opdrachtgevers, die niet altijd even correct zijn. Zo is door het verschalingsbeheer van de afgelopen jaren, waarbij loonwerkers maai-zuigmachines aan hebben moeten schaffen om bermen te maaien en gelijk het maaisel op moesten ruimen, biodiversiteit verloren gegaan. De komende jaren wordt dit weer anders ingekleed om de verschraling van de bermen tegen te gaan.

3.3.2 GEGEVENS BRANCHEORGANISATIE

Met betrekking tot de status van de CO²-reductie in branche heeft Cumela vragen beantwoord en documenten gedeeld. Uit een recent Cumela-rapport blijkt dat er de laatste jaren wel aan CO²-reductie gedaan wordt binnen de sector. In de onderstaande Figuur 4: CO₂-emissie Cumelabedrijven staan gegevens van Cumelabedrijven die deelnemen aan het 'sturen op CO²' sectorinitiatief. De deelnemers van dit initiatief staan allemaal minstens in de tweede trede van de CO²-prestatieladder, wat betekent dat het aanleveren van de cijfers en een jaarlijkse vergadering over deze cijfers verplicht zijn voor deze bedrijven.

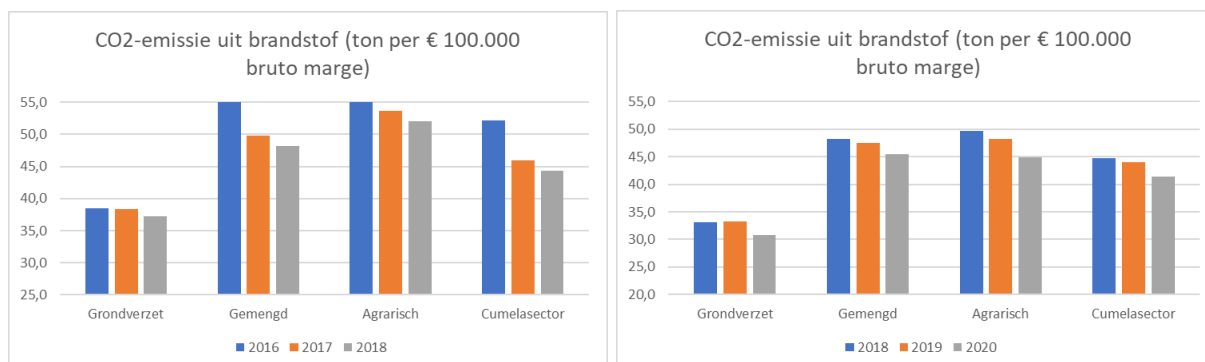
Figuur 4: CO₂-emissie Cumelabedrijven opgehaald van Handout Sturen op CO₂ regio Midden

De onderstaande Tabel 4: CO₂-index Cumelabedrijven is ondersteunend voor Figuur 4: CO₂-emissie Cumelabedrijven opgehaald van Handout Sturen op CO₂ regio Midden. De index is aangegeven in percentages, waarbij in 2015 een uitstoot van 36,1 ton per €100.000,- bruto marge 100% is. De index laat zien dat er tussen 2015 een daling in ton CO₂-uitstoot per €100.000,- bruto marge van 31% heeft plaatsgevonden bij bedrijven die meedoen aan het eerder genoemde initiatief.

Tabel 4: CO₂-index Cumelabedrijven opgehaald van Handout Sturen op CO₂ regio Midden

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Index CO ₂	100,0	99,1	95,4	85,9	81,1	69,0

Er is ook een benchmark voor bedrijven in de sector die niet meedoen aan het initiatief, die bepaald wordt uit een steekproef die 'Cumela kompas analyse' heet. Deze steekproef bestaat uit gegevens van bedrijven die de jaarcijfers opsturen naar Cumela. De resultaten van deze steekproef over de afgelopen drie jaar staan in Figuur 5: Sectorbrede CO₂-reductie en Tabel 5: Sectorbrede CO₂-reductie opgehaald van Handout Sturen op CO₂ regio Midden. Ook hier is als kengetal ton CO₂-uitstoot per €100.000,- bruto marge gebruikt.

Figuur 5: Sectorbrede CO2-reductie

Er is in de tabel te zien dat het kopje 'Cumelasector', die het gemiddelde weergeeft van alle bedrijven in de sector, in 2020 al 15,4% is gereduceerd ten opzichte van het kengetal van 2015, van 55 ton per marge naar 44 ton per marge. Het grondverzet heeft in dezelfde jaren een daling van 21,4% weten te behalen. In 2020 zit de CO²-uitstoot tussen de deelnemers van het 'sturen op CO²-initiatief 39,7% lager dan een gemiddeld Cumelabedrijf en zelfs 19,1% lager dan de grondverzetbedrijven.

Tabel 5: Sectorbrede CO2-reductie opgehaald van Handout Sturen op CO2 regio Midden

	2018	2019	2020
Cumelasector	44,7	44,0	41,4
Grondverzetbedrijven	33,1	33,3	30,9
Deelnemers 'Sturen op CO2'	31,1	29,4	25,0
Verschil cumelasector	-30,5%	-33,3%	-39,7%
Verschil grondverzetbedrijven	-6,2%	-11,8%	-19,1%
*Voorlopige cijfers			

Cumela heeft ook een eigen toekomstperspectief voor de sector, namelijk dat er op dit moment veel contact is over de CO²-prestatieladder. Steeds meer bedrijven sluiten zich aan om zich te certificeren voor de ladder. Ook de Cumela stelt dat dit vooral bedrijven zijn die in het grondverzet actief zijn en opdrachten uitvoeren voor overheidsorganisaties. Ook laat de geïnterviewde persoon van de brancheorganisatie weten dat er steeds meer opdrachtgevers zijn die vragen om certificeringen en bewijzen op het gebied van duurzaamheid op papier, maar dat er vervolgens niet gekeken wordt naar hoe het stellen van deze eisen in de praktijk uitpakt. Zo wordt er wel gekeken naar de laagste kostprijs bij een inschrijving, waardoor de

bedrijven die serieus bezig zijn met verduurzaming de boot kunnen missen. Er is volgens Cumela een verschil in beleving als het gaat om opdrachtgevers en aannemers, in deze gevallen. *“Je kunt het een beetje zien als rijksopdrachtgevers die wel meer eisen gaan stellen aan hun aannemers, maar vervolgens geen compensatie, korting of andere concrete bonussen uitgeven voor het voldoen aan de eisen.”* Deze gedachte komt ook terug bij de geïnterviewde loonwerkers, van wie er drie aangeven dat de theorie en de praktijk ver uit elkaar liggen als het gaat om theoretische en praktische duurzaamheid.

3.3.3 DUURZAAMHEIDSPANNEN

Van de geïnterviewde bedrijven zijn er twee die een concreet duurzaamheidsplan hebben gemaakt en één heeft een idee over verduurzaming ‘tussen de oren’. Eén van deze twee heeft het plan, inclusief duidelijke doelstellingen, gemaakt als onderdeel van ISO 9001. Hierin wordt de volledige aanpak van CO²-reductie en de daarbij behorende verplichtingen uitgelegd. De ander heeft wel een plan opgesteld waarin, waarin wensen voor de toekomst staan en stippen aan de horizon, maar dit plan is niet geconcretiseerd met een planning, hoewel er wel planbare doelstellingen in staan. De twee overige bedrijven stellen vast dat, zolang het maken van een duurzaamheidsplan voor de toekomst niet verplicht is, deze er ook niet gaat komen.

HOOFDSTUK 4 DISCUSSIE

Dit hoofdstuk omvat de discussie over de resultaten van het vorige hoofdstuk en bevat een kritische blik over de validiteit van de resultaten.

4.1 OPMERKINGEN PER DEELVRAAG

4.1.1 HOUDING VAN LOONWERK- & GRONDVERZETBEDRIJVEN TEGENOVER DUURZAAMHEID

Hoewel de meeste bedrijven aangeven zich wel bezig te houden met duurzaamheid, door te benoemen dat er zonnepanelen en Ledverlichting wordt gebruikt op de locaties, wordt duurzaamheid van het machinepark nagenoeg niet benoemd. Dit schetst de verwachting dat, zoals de verwaarloosbare hoeveelheid CO²-reductie in de sector mobiliteit al aangaf, dat er niet veel gereduceerd wordt. Hoewel dit in absolute mate misschien wel het geval is, laat het kengetal van Cumela juist zien dat er gemiddeld wel verbetering in de CO²-uitstoot zit met een daling van 20% in ton CO² per €100.000,- bruto omzet. Het in hoofdstuk 1 benoemde interne onderzoek, dat in 2024 uitgevoerd gaat worden, kan bevestigen wat de reden is van deze daling en de groei van het totale aantal zelfrijdende voertuigen. Het interview met Cumela is later afgenomen dan de eerste interviews met loonbedrijven, waardoor het door de Cumela genoemde kengetal niet is opgenomen in de interviews met de andere bedrijven. Als dit wel het geval was geweest, ontstaat er een mogelijkheid om het verloop van reductie tussen de verschillende bedrijven met elkaar te vergelijken.

Bedrijven geven wel aan dat er gemiddeld gezien, door opdrachtgevers in de aannemerij, wel steeds vaker gevraagd wordt om het behalen van certificeringen, maar dat de beleving bij deze certificaten niet altijd positief is. Ook Cumela is gevraagd naar het verschil in beleving bij opdrachtgevers en aannemers, wat door deze brancheorganisatie is beaamd.

Een ander terugkerend thema is de economische haalbaarheid van verduurzaming en de vermeende investeringsgrootte die daarbij hoort. Alle bedrijven geven aan dat er wel geïnvesteerd zal moeten worden, maar dat dit altijd ten koste gaat van de economische marges.

De antwoorden van de bedrijven en de brancheorganisatie zijn beide valide en betrouwbaar, omdat alle interviews in dezelfde vorm hebben plaatsgevonden en de bedrijven, hoewel verschillend in grootte, werkzaamheden in dezelfde vorm en dezelfde regio uitvoeren. In de antwoorden van de bedrijven worden tevens dezelfde thema's benoemd en waar onduidelijkheden ontstaan is gevraagd om deze op te helderen. De antwoorden van de bedrijven zijn consistent. De validiteit is gemeten door de bedrijven eerst te vragen waar en in welke branches deze actief zijn en vervolgens een mening te geven over het gevoel bij duurzaamheid.

4.1.2 INVLOEDEN VAN REGELGEVING OP HET BELANG VAN VERDUURZAMING

Regelgeving in het kader van CO²-reductie komt in de loonwerk- en grondverzetsector niet vanuit de overheid. De overheid heeft namelijk, zoals in hoofdstuk 1 genoemd, nog geen verduurzamingsplan voor de sector mobiliteit. Wel zijn er overheidsinvloeden die, vooral vanuit de markt, indirect zorgen voor regelgeving bij de Cumelabedrijven. Loonwerk- en grondverzetbedrijven krijgen veel te maken met indirecte regelgeving via opdrachtgevers en eindklanten. De bedrijven wachten veelal op verplichtingen in de vorm van certificering die vanuit de markt zelf komt.

Melkveehouders geven als opdrachtgever geen prioriteit aan duurzaamheid. Wat voor de melkveehouders wel van belang is, is het kiezen voor een betrouwbare loonwerker die goed communiceert en tijd maakt voor de klant. De invloed van de overheid is ook indirect vanuit de machinebouwers, die op hun beurt te maken krijgen met emissieverplichtingen bij het maken van zelfrijdende machines. Bij aanschaf van nieuwe machines is het dan ook vanzelfsprekend dat deze schoner zijn dan de machines die vervangen worden.

Zeven van de acht melkveehouders geeft aan dat de betalingsbereidheid voor verduurzaming afhangt van de compensatie die de boeren daar zelf voor ontvangen. Een voorbeeld van een compensatievorm is een hogere melkprijs bij het inkopen van bewijsbaar 'duurzaam' loonwerk. De overige melkveehouder meldt dat duurzaamheid, verduurzaming en alle kosten die daarbij horen een geheel vormen waar uiteindelijk toch iedereen aan mee moet gaan betalen, ongeacht of dit de economische belangen tegen gaat.

Voor acht boeren die geïnterviewd zijn voor deze deelvraag vormen een betrouwbare homogene groep, omdat deze uit dezelfde regio komen en minstens één grote taak bij de loonwerker laten uitvoeren. De boeren kennen allen de loonwerkers die zijn geïnterviewd, hebben allemaal dezelfde bedrijfsvorm en zijn allemaal geïnterviewd in dezelfde periode.

4.1.3 TOEKOMSTVERWACHTING VAN DE BEDRIJVEN

De resultaten in de toekomstverwachting lopen voor de loonwerksector verder uiteen dan bij de andere branches.

De verwachting bij het loonwerk is dat dit een andere vorm zal aannemen. De meest genoemde vorm is krimpen en meer naar landschapsonderhoud. Hiervoor moeten nieuwe machines aangeschaft worden en verdwijnen agrarische klanten. Bedrijven zijn afwachtend in het investeren in deze branche, omdat er volgens de loonwerkers erg veel onduidelijkheid is over de toekomst van agrariërs op zich. Deze antwoorden worden beïnvloed door de stikstofcrisis die op dit moment gaande is in Nederland, waarbij het gebied waarin alle bevraagde bedrijven 70% stikstofreductie moet realiseren. (Rijksoverheid, 2022)

Voor de bouw- en infrasector geldt ook een afhankelijkheid van overheidsbepaalde stikstofreglementen, maar de bedrijven zien meer kansen in deze branche. Er zal door de

overheid, volgens de grondverzetbedrijven, in de nabije toekomst ingezet worden op regionale projecten

Tot slot verwachten de bedrijven ook in de cultuur- en groensector groei voor de toekomst. Ook hier wordt verandering in de vorm van werk genoemd, zoals verschrallingsbeheer bij het bewerken van de bermen en zoveel mogelijk behoud van biodiversiteit.

Ook hier is het onderzoek betrouwbaar, omdat de bedrijven de vragen in hetzelfde thema in dezelfde setting hebben beantwoord. Onduidelijkheden zijn gelijk tijdens de interviews gevraagd, maar de antwoorden zijn veelal, zonder aarzelen, in dezelfde richting gegeven. De vragen zijn valide, omdat ze op dezelfde wijze zijn gesteld in dezelfde interviewvorm bij elk bedrijf. Terugvallen op literatuur is niet mogelijk, omdat er geen algemeen geschreven toekomstperspectief voor de sector beschikbaar is.

4.2 KWALITEIT VAN HET ONDERZOEK

De gegevensverzameling door middel van het interviewen verliep zeer goed. Van de acht bedrijven gaven er zes gelijk aan mee te willen werken aan het onderzoek. Helaas is één van deze zes niet opgenomen in het onderzoek, omdat het maken van een afspraak onmogelijk bleek te zijn. Het verzamelen van literatuur voor het eerste gedeelte van het onderzoek verliep moeizaam, omdat er in de eerste instantie weinig bekend lijkt te zijn over de status van CO²-reductie in de zogenoemde Cumelasector.

De eigenaren van de verschillende loonwerk- en grondverzetbedrijven is gevraagd om een mening te geven over een onderwerp dat hedendaags veel aan de orde is; helemaal sinds het klimaatakkoord van Parijs. Omdat er gevraagd is om een persoonlijke beleving zijn alle verkregen antwoorden in feite subjectief. De beleving van een fenomeen door de geest is immers altijd subjectief. (Een interview met neuropsycholoog Mark Solms, 2015) Een interview is bovendien een momentopname die wordt bepaald door verscheidene omgevingsfactoren. De interviews zijn allemaal afgenomen in de zomerperiode van 2022, waarin de stikstofuitstoot van de boerenbedrijven in Nederland vaak in opspraak is gekomen, dus wellicht heeft dit invloed uitgeoefend op de antwoorden. Desalniettemin is actualiteit als bestanddeel waarschijnlijk ook van positieve invloed op het onderzoek, omdat de bedreigingen vanuit de omgeving de bedrijven ook verplicht om te gaan nadenken over het verloop van de onderneming en de sector in de toekomst.

Het onderzoek gaat uit van een drietal instanties die in zekere zin beleid kunnen maken voor de bedrijven in kwestie. De eerste en meest voorkomende beleidsmaker in Nederland is natuurlijk de overheid, maar deze is onduidelijk over de plannen met de mobiliteitssector. Als dit onderzoek twee jaar later uitgevoerd zou worden, wanneer de definitieve overheidsplannen in de sector beschikbaar zijn gemaakt, zou er meer duidelijkheid zijn over het algemene beleid. Voor de boer als opdrachtgever van de loonwerker is wederom een stukje subjectiviteit te vinden om dezelfde reden die in de vorige kop gegeven is. Boeren zijn veel bezig zich af te zetten tegen regelgeving en de overheid en deze gedachtegang zou de

ontvangen resultaten van het onderzoek kunnen beïnvloeden. Hier geldt minder dat actualiteit een positief bestanddeel vormt, omdat het bestaan van melkveehouders in een regio met 70% stikstofreductie in de huidige periode bedreigd wordt. De vraag wanneer de betalingsbereidheid voor een duurzaam wagenpark groter zou worden had anders geformuleerd moeten worden om een objectief antwoord te verkrijgen. Als de vraag meer was toegespitst op duurzaamheid in de vorm van de eigen toekomst van het boerenbedrijf, was deze minder suggestief geweest.

In de eerste instantie is ingezet op het letterlijk transcriberen van wat er is gezegd in de interviews, maar waar geen rekening mee is gehouden is het dialect dat wordt gesproken in de interviews. Alle interviews zijn afgenomen in het Twentse dialect, waardoor een letterlijk transcript voor de Nederlandse lezer nagenoeg onleesbaar zou zijn. Om deze reden is er, naar eigen inziens, zo letterlijk mogelijk vertaald wat er in de interviews ter sprake is gekomen. Om vervolgens te bepalen hoe vaak iets aan bod komt is er gethematiseerd met signaalwoorden die op papier per interview zijn gemarkeerd. Desalniettemin zijn uitingen van gevoel binnen de interviews met open vragen wel lastig om te concretiseren.

4.3 REFLECTIE OP AANPAK

Het uitgevoerde onderzoek is heel specifiek toegespitst op bedrijven die niet alleen loonwerk, maar ook in het grondverzet en de cultuurtechniek werk uitvoert, mede omdat het vraagstuk vanuit de markt kwam of de belangen in de verschillende branches wel eensgezind zouden zijn. In het onderzoek is geprobeerd de connectie te maken tussen regelgeving per branche en toekomstperspectief per branche. De interviews zelf zijn goed verlopen, omdat de deelnemende bedrijven en melkveehouders erg behulpzaam waren bij het beantwoorden van de vragen. Er is dan ook scala aan informatie beschikbaar over allerlei onderwerpen, die niet per se allemaal te maken hebben met de duurzaamheid van de bedrijven.

Verbeterpunten voor een volgend onderzoek zijn het afnemen van een kwantitatieve vragenlijst over een grote populatie, om ervoor te zorgen dat er meer meetbare resultaten naar voren komen. Voor dit onderzoek was dit geen mogelijkheid, omdat na het eerste interview al bleek dat er weinig tot geen informatie beschikbaar is over de daadwerkelijke reductiestatus van CO²-uitstoot. Hoewel sommige bedrijven misschien nu wel beschikken over die informatie van de afgelopen paar jaar, is een reductie ten opzichte van een onbekende (1990) een haast onmogelijke opgave.

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Dit hoofdstuk beantwoordt de vraag in hoeverre loonwerk- & grondverzetbedrijven bezig zijn met duurzaamheid in de vorm van CO²-reductie, door de conclusies van de deelvragen te combineren en hierbij duidelijk toe te lichten op welke gegevens de conclusie is gebaseerd.

5.1 DEELVRAGEN

Hoe stellen loonwerk- en grondverzetbedrijven zich op tegenover duurzaamheid en verduurzamingsmaatregelen?

Duurzaamheid en verduurzaming wordt door loonwerk- en grondverzetbedrijven gezien als een verplichting die geen duidelijke substantie heeft. Dit begint al bij het definiëren van het woord 'duurzaamheid' op zich.

Er is ook een duidelijk verschil te zien tussen bedrijven die voor het rijk aannemingswerkzaamheden uitvoeren en bedrijven die dat niet doen. De bedrijven die meer overheidswerkzaamheden uitvoeren zijn duidelijk meer bezig met certificeringen, duurzaamheid van het machinepark en methodes om te blijven verduurzamen.

De algemene indruk van bedrijven tegenover verduurzamingsmaatregelen is met verplichting als drijfveer. Loonwerk- en grondverzetbedrijven zetten zich niet af tegen duurzaamheid, maar gaan zelf ook niet aan de slag, tenzij de vraag uit de markt van de opdrachtgevers komt. Zelfs dan ontstaat onenigheid over de beleving van duurzaamheid. Bij beide de brancheorganisatie en bij de loonwerkers wordt een trend geschetst waar opdrachtgevers aan de ene zijde wel om certificering vragen, maar aan de andere zijde niet kiezen voor bedrijven die in de praktijk wel duurzaam zijn.

De bedrijven zetten wel bewust in op CO²-reductie als het gaat om gebouwen, maar niet als het gaat om machines. Verduurzaming in de vorm van CO²-reductie heeft dus geen hoge prioriteit.

Welke invloed heeft regelgeving op het belang van verduurzaming voor deze bedrijven?

De rijksoverheid op zich heeft op dit moment nog geen concrete plannen binnen de sector, zo blijkt uit het klimaatrapport van 2021 en de antwoorden van de Cumela. Wel komen er vanuit een aantal organisaties die met het rijk te maken hebben steeds meer vragen om te verduurzamen. Deze organisaties kunnen hiervoor een aantal verschillende initiatieven gebruiken, zoals de CO²-prestatieladder. De invloed van deze certificeringen is op dit moment nog niet groot, maar de tendens is wel dat er steeds meer om gevraagd gaat worden, vooral bij bouw- en infraprojecten.

Regelgeving is een lastig pakket voor de gecombineerde loonwerk- en grondverzetbedrijven, omdat de verschillen in opdrachtgevers en belangen ervoor zorgen dat er keuzes gemaakt moeten worden in de inzet van machines.

Voor het loonwerk geldt zelfs dat melkveehouders, die als eindklant eisen kunnen stellen aan de loonwerker, op dit moment niet bezig zijn met duurzaamheid van het machinepark, omdat deze hier zelf geen voordelen aan ondervinden.

Hoe zien deze bedrijven het verloop van hun bedrijf in de toekomst voor zich?

De bedrijven zelf zien, verdeeld over alle takken, de omzet en de hoeveelheid werk niet dalen, maar voorzien wel dat er veranderingen plaats gaan vinden in de vorm van het werk. In het grondverzet, de GWW, infra, groen en cultuurwerkzaamheden zien alle bedrijven wel kansen. Echter, het agrarisch loonwerk zal langzaam minder worden en plaats maken voor landschapsonderhoud dat anders vormgegeven wordt. Bedrijven zijn huiverig om te investeren in de loonwerktak, waarvan verwacht wordt dat deze de komende jaren gaat krimpen. Loonwerk- en grondverzetbedrijven gaan er wel vanuit dat de andere branches waarin de bedrijven actief zijn de klap wel gaan opvangen die het agrarisch loonwerk krijgt, maar de invulling van dit werk blijkt lastig te zijn om op in te spelen. De tendens is dat de deelnemende bedrijven vooral gaan afwachten wat de regelgeving op het gebied van stikstof en emissie-eisen gaat doen alvorens er geïnvesteerd gaat worden in nieuwe machines.

5.2 HOOFDVRAAG

De hoofdvraag, geluid **“In hoeverre zetten loon- en grondverzetbedrijven in op verduurzaming in de vorm van CO₂-reductie?”** wordt beantwoord door de conclusies van de deelvragen met elkaar te combineren.

Loonwerk- en grondverzetbedrijven zetten actief in op verduurzaming in de vorm van CO²-reductie als het gaat om gebouwmatige reductie. De loonwerkers zijn allemaal bezig met het efficiënter en duurzamer maken van hun bedrijven door zonnepanelen te plaatsen, Ledverlichting en andere gebouwmatige duurzaamheidsmaatregelen te treffen.

Het inzetten op duurzaamheid in het werk zelf is sterk afhankelijk van opdrachtgevers en de branche waarin het werk gedaan wordt. Zo zijn werken die voor Rijkswaterstaat of andere overheidsinstanties gedaan worden meer gericht op duurzaamheid dan MKB- of particuliere projecten in het grondverzet. Hoewel er nog weinig afwijzingen plaatsvinden als het gaat om ontbreken van duurzame certificeringen, is het duidelijk dat alle bedrijven wel enige druk voelen om hierop in te spelen, in het kader van toekomstige verplichtingen.

Wat wel noemenswaardig is, is dat bedrijven niet altijd het gevoel hebben dat duurzaamheid wordt beloond. Zo wordt uitgesproken dat sommige opdrachtgevers enerzijds wel in hun bestekken vragen om certificering, maar de uitvoering in de praktijk door de aannemers heel anders wordt beleefd.

5.3 AANBEVELINGEN

Voor een volgend onderzoek is het interessant om te onderzoeken wat verduurzaming in één branche van een bedrijf betekent voor de machines die overlappend gebruikt worden in de verschillende actieve branches van het bedrijf. Zo kan bepaald worden of het achterblijven van duurzaamheid in het loonwerk negatieve gevolgen heeft voor de vorm van het machinepark. Een belangrijke vraag in dat onderzoek is wie er moet betalen voor de verduurzaming van het machinepark van de loonwerker.

Waar ook vervolgonderzoek mogelijk is, is het verder bevragen van de beleving tussen opdrachtgever en loonwerk-/grondverzetbedrijf. In dat onderzoek kunnen ook opdrachtgevers geïnterviewd worden om erachter te komen waarom Cumela en Cumelabedrijven de beleving hebben dat duurzaamheid voor opdrachtgevers op dit moment vooral een theoretische winst is, meer dan een echte wens voor continuïteit.

FIGUREN- EN TABELLENLIJST

Figuur 1 People, Planet & Profit	7
Figuur 2: Uitstoot sector mobiliteit sinds 1990	11
Figuur 3: Bedrijfsgebied boeren	25
Figuur 4: CO2-emissie Cumelabedrijven	28
Figuur 5: Sectorbrede CO2-reductie	29
Tabel 1: Te interviewen bedrijven.....	19
Tabel 2: Andere instanties.....	20
Tabel 3: Gebruikte termen bij eisen loonwerk.....	25
Tabel 4: CO2-index Cumelabedrijven	28
Tabel 5: Sectorbrede CO2-reductie	29

GEciteerde werken

- Alferink, R. (2015). *Ontzorgen van de melkveehouder*. Mariënheem: CAH Dronten.
- Baarda, B. (2019). *Dit is onderzoek!* Groningen: Noordhoff.
- Breman, b., Lijster, E. d., Kamphorst, D., & Sena, N. d. (2014). *Betrokkenheid van bedrijven bij natuur*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.
- Camps, M., Biessen, G., Boereboom, M., Hogendoorn, C., Huijts, P., Jones-Bos, R., . . . Zwol, R. v. (2016). *Kiezen voor duurzame groep*. Den Haag: Rijksoverheid.
- CBS. (2022, Februari 9). *Welke sectoren stoten broeikasgassen uit*. Opgehaald van Centraal Bureau Statistiek: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-broeikasgassen/hoofdcategorieen/welke-sectoren-stoten-broeikasgassen-uit>
- Champions of the Planet. (2022). *Put People and Planet before Profit*. Opgehaald van Champions of the Planet: <https://www.championsoftheplanet.org/planet-over-profit>
- CO2-prestatieladder. (2022, mei 31). *Certificaathouders*. Opgehaald van Co2-prestatieladder: <https://www.co2-prestatieladder.nl/nl/certificaathouders>
- Cumela. (2022). *Handout Sturen op CO2 regio Midden*. Nijkerk: Cumela.
- Dallmann, T., & Menon, A. (2016). *Technology Pathways for Diesel Engines used in non-road vehicles and equipment*. Washington DC, USA: International Council on Clean Transportation.
- Devianin, S., Bijaev, A., Chumakov, V., Oshcepkov, O., & Kapustin, A. (2022). *Vegetable oils as effective additives and replacements of diesel fuel in agriculture machinery engines*. Moskou, Rusland: Russian State Agrarian University.
- Een interview met neuropsycholoog Mark Solms. (2015). *GZ-Psychologie*, 6-11.
- Friesland Campina. (2022). *Certificatieschema voor 'on the way to planetproof' melk*. Den Haag: SMK.
- Hofsté, D. (2015). *Twee concepten van een elektrische tractor die in lijn zijn met het huidige model van de multi tool trac*. Almelo: Universiteit Twente.
- Koelemeijer, R., Koutstaal, P., Daniëls, B., & Boot, P. (2017). *Nationale kosten energietransitie in 2030*. Den Haag: PBL.
- Masson-Delmotte, V., Zhai, P., Pörtner, H., Roberts, D., Skea, J., Shukla, P., . . . Waterfield, T. (2018). *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and efforts to eradicate poverty*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. (2021). *Klimaatnota 2021*. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2020). *Naar klimaatneutrale en circulaire rijksinfrastructuurprojecten*. Den Haag: Rijksoverheid.
- O. Sanni, S., Y. Oricha, J., & K. Soremekun, R. (2018). *Techno-economic analysis of hybrid solar PV/Diesel power system: Case study of sustainable agriculture*. Oye Ekiti, Nigeria: Department of Electrical & Electronics Engineering, Federal University.
- PBL, TNO, CBS, RIVM. (2021). *Klimaat- en Energieverkenning 2021*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Poppink, G. (2022). Voortgangsgesprek Vooronderzoek. (E. Bonke, Interviewer)
- Raadgever, T., Groenendijk, F., Haarman, F., Klinge, M., de Rijk, S., van der Star, W., . . . van der Ven, J. (2020). *Verkenning proeftuin duurzaam en kosteneffectief Grondverzet*. Alex Hekman.
- Rijksoverheid. (2019). *Klimaatakkoord*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Socius. (2018). *Gemeen.D*. Brussel: Steunpunt sociaal-cultureel volwassenenwerk vzw.
- van Dale. (1914). *Dikke Van Dale, Vijfde editie*. Sluis: Van Dale Lexicografie.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 ONTWIKKELDE COMPETENTIES

Samenwerken

Ik heb deze competentie tijdens het werkstuk ontwikkeld, omdat ik op eigen initiatief ondernemers in de sector op ben gaan zoeken om met ze te sparren over hun toekomstperspectief van de sector en hun eigen bedrijf in de komende jaren. Ik heb veel geluisterd naar hun belangen en heb gezorgd voor een goede sfeer tijdens de interviews.

Onderzoeken

Deze competentie is het belangrijkste voor het uitvoeren van onderzoek en deze heb ik dan ook ontwikkeld door eigen initiatief te tonen voor het onderzoeken. Ik heb ervoor gezorgd dat er discussie plaats kon vinden over duurzaamheid door mijn eigen bevindingen te bespreken met bezochte bedrijven. Tijdens het werkstuk is de praktijkgerichte onderzoeksvraag beantwoord met gegronde conclusies. Daarbij is een logisch toekomstperspectief gegeven dat gebaseerd is op de verkregen informatie uit interviews.

Zelfsturen

Zelfsturen is ook een terugkerend aspect bij het schrijven van een dergelijk onderzoek. Ik ben erachter gekomen dat het toch echt vanuit jezelf moet komen, waar de meeste voorgaande opdrachten juist bestonden uit gezamenlijk initiatief. Het lastige vond ik dat er geen medestudent was die op hetzelfde moment met een soortgelijk werkstuk bezig was, dus ik moest echt alles op eigen initiatief en met proactief handelen doen. De enige die verantwoordelijk is voor het verloop van het werkstuk ben ik immers zelf.

Duurzaam handelen

Het werkstuk heeft mij veel gebracht op het gebied van duurzaam handelen. Ik heb veel kennis opgedaan over de status van duurzaamheid in de sectoren waar het werkstuk betrekking tot heeft en bovendien ook over het klimaatrapport en de aankomende duurzaamheidseisen. Aan de hand van alle informatie van de Rijksoverheid en de geïnterviewde bedrijven heb ik een zo duurzaam mogelijk toekomstperspectief kunnen schrijven voor de lezer.

BIJLAGE 2 VRAGENLIJST VOOR LOONWERK-/ GRONDVERZETBEDRIJVEN

Vragenlijst loon-/grondverzetbedrijven 2022.

1. Waar in Nederland is het werkgebied van uw bedrijf?
2. In welke branches is uw bedrijf actief?
 - Agrarisch
 - Grondverzet
 - Cultuurtechniek
 - GWW
3. Met welk van deze instanties heeft uw bedrijf te doen?
 - Particulieren
 - Overheid

- MKB
 - Agrarisch ondernemers
 - Aannemers
4. Bent u lid van de Cumela?
 5. Hoeveel personeel heeft uw bedrijf?
 6. Hoeveel materieel heeft uw bedrijf?
 - Voor grondverzet:
 - Voor loonwerk:
 7. In welke omzetklasse zit uw bedrijf?
 - a. < 1 miljoen
 - b. 1-5 miljoen
 - c. 5-20 miljoen
 - d. 20+ miljoen
 8. Hoe ziet u het verloop van uw bedrijf in de toekomst voor u?
 - a. In het loonwerk?
 - b. In het grondverzet?
 - c. In een andere tak?
 9. Hoeveel overlap zit er in het gebruik van uw machines tussen de verschillende branches?
 10. Wat is de vervangingsleeftijd van uw materieel gemiddeld?
 - a. In het loonwerk?
 - b. In het grondverzet?
 11. Wat zijn voor u belangrijke verschillen tussen het loonwerk en het grondwerk?
 12. Bent u actief bezig met het thema duurzaamheid?
 - a. Zo ja, hoe en waarom?
 - b. Zo nee, waarom niet?
 13. Wat voor soort grondverzet voert uw bedrijf uit?
 - GWW (inschrijvingen)
 - Particulier
 - MKB
 - Agrarisch
 14. Zijn er instanties die bij GWW-werkzaamheden om certificaten vragen? Zo ja, welke?
 15. Wordt u bij GWW-werkzaamheden wel eens afgewezen wegens het niet voldoen aan (duurzaamheids)eisen van een opdrachtgever?
 16. Wordt u bij overige grondverzetwerkzaamheden wel eens afgewezen wegens het niet voldoen aan (duurzaamheids)eisen van een opdrachtgever?
 17. Wordt u bij een loonwerk-klant wel eens afgewezen wegens het niet voldoen aan (duurzaamheids)eisen van een opdrachtgever?
 18. Wat is uw mening over duurzaamheid, duurzaamheidsverplichtingen en de investeringsgrootte die hierbij hoort?
 19. Bent u op de hoogte van de duurzaamheidsverwachtingen van 2030?
 - a. En die van 2050?
 20. Heeft u een duurzaamheidsplan en hoe ziet deze eruit?
 21. Hebt u een CO² prestatieladder of footprint en hoe ziet deze eruit?

22. Hoeveel zou u moeten investeren om voor 2030 50% minder uitstoot te hebben?
 - a. En 95% in 2050?
23. Is er voor u genoeg geld om deze investeringen te doen?
24. Bent u op de hoogte van duurzaamheidssubsidies, of maakt u al gebruik van zo'n subsidie? (SDE+)
25. Heeft u het gevoel dat eigen initiatief in verduurzaming wordt beloond?
 - a. In het loonwerk?
 - b. In het grondverzet?

BIJLAGE 3 VRAGENLIJST VOOR BRANCHEORGANISATIES

1. Voor welke organisatie bent u actief?
2. In welke opzichten bemoeit het rijk zich met de beleidsvorming in het kader van duurzaamheid?
3. Welke duurzaamheidsinitiatieven zijn er beschikbaar in de sector?
4. Is er een beleid voor CO₂-reductie en zo ja, hoe ziet deze eruit?
 - a. In het kader van het klimaatakkoord voor 2030
 - b. In het kader van 2050
5. Is er in binnen de sector informatie over de status van CO₂-reductie bij bedrijven die aangesloten zijn bij uw organisatie?

BIJLAGE 4 VRAGENLIJST VOOR MELKVEEHOUDERS

1. Wat voor soort bedrijf hebt u?
 - a. Melkveehouderij
 - i. Biologisch
 - ii. Normaal
 - b. Akkerbouw
 - i. Biologisch
 - ii. Normaal
2. Voor welke werkzaamheden maakt u gebruik van een loonwerker?
3. Waar let u op bij het inkopen van loonwerk? (bijvoorbeeld: Prijs, tijd, kwaliteit, afstand, gunning, duurzaamheid?)
4. Welke eisen stelt u aan de loonwerker?
5. Bent u bezig met het thema duurzaamheid?
 - a. Zo ja, op welke manier? (bijvoorbeeld, "On the way to Planetproof" melk)
 - b. Zo nee, waarom niet?
6. Wanneer bent u bereid (meer) te betalen voor een duurzamer machinepark van de loonwerker?

BIJLAGE 5 TRANSCRIPTEN LOONWERK-/GRONDVERZETBEDRIJVEN

Bedrijf 1:

Interviewer:

Waar in Nederland is het werkgebied van het bedrijf?

Respondent:

Dat is rond Twente voor het loonwerk en voor de andere takken wel iets verder weg.

Interviewer:

En in welke branches is het bedrijf precies actief?

Respondent:

Agrarisch loonwerk, grondverzet, cultuurtechniek en GWW eigenlijk allemaal wel iets.

Interviewer:

Met welke instanties heeft het bedrijf dan te doen? Overheid, agrarisch ondernemers, MKB, aannemers?

Respondent:

Eigenlijk allemaal wel, maar voor het loonwerk vooral agrarisch ondernemers en voor grote drainageprojecten meer overheid en eventueel ook grote aannemers.

Interviewer:

Ben je lid van de Cumela?

Respondent:

Ja.

Interviewer:

Hoeveel personeel is er werkzaam bij het bedrijf?

Respondent:

Op het moment hebben 15 mensen in vaste dienst op het bedrijf.

Interviewer:

Het meeste is vast in het loonwerk?

Respondent:

Nee, het is bij ons wat meer verdeeld, loonwerk is niet de grootste tak van het bedrijf.

Interviewer:

En hoeveel materieel heb je hier dan?

Respondent:

Voor grondverzet hebben we 6 zelfrijdende machines en voor het loonwerk hebben we 8 trekkers en 3 zelfrijders.

Interviewer:

Zit er nog overlap in het gebruik van de machines? Zeg maar, dat je dezelfde trekkers gebruikt in het grondverzet als in het loonwerk?

Respondent:

Nee, weinig. Het komt wel eens voor dat een trekker beide voor het loonwerk en het grondverzet ingezet wordt, maar meestal heeft elke machine wel een vaste aanstelling wat sector betreft. In de winter kan het zijn dat er trekkers best een tijdje helemaal stil staan.

Interviewer:

In welke omzetklasse zitten jullie als bedrijf?

Respondent:

We hebben een omzet van tussen de 1 en de 5 miljoen euro per jaar.

Interviewer:

Moeilijke vraag nou: Hoe ziet het verloop van het bedrijf in de toekomst eruit?

Respondent:

Ik kan me niet voorstellen dat het loonwerk hetzelfde blijft, dus we gaan er hier vanuit dat het loonwerk gewoon gestaag gaat teruglopen. Dat is natuurlijk wel een beetje afhankelijk van de regelgeving die de overheid eraan hangt, maar gezien de stikstofproblematiek van de laatste tijd heb ik niet echt het idee dat er groeimogelijkheden zijn voor het loonwerk. In het grondverzet denk ik juist dat er steeds meer projecten komen voor ons en dat daar wel groeimogelijkheden in zitten. Wellicht zo veel dat de terugloop in het loonwerk daar voor het grootste gedeelte wel mee gecompenseerd kan worden. Drainage is nog iets dat we veel doen, maar ik voorzie op dit moment niet dat er veel verandering plaats gaat vinden en dat het werk voor eerst wel gewoon hetzelfde blijft.

Interviewer:

Wat is de vervangingsleeftijd van het materieel dan. In uren of jaren, dat maakt niks uit.

Respondent:

Voor het loonwerk en het grondverzet hanteren we eigenlijk beide wel tussen de 10 á 15 jaar, afhankelijk van het aantal uren en het onderhoud. Dit gemiddelde kunnen we best volhouden, op dit moment. Er kan natuurlijk soms een uitschieter in zitten als er een betrouwbare, maar oude machine, langer op het bedrijf blijft.

Interviewer:

Zijn er belangrijke verschillen tussen het loonwerk en het grondwerk bij jullie?

Respondent:

De grootste verschillen tussen ons loonwerk en grondverzet zijn de continuïteit en de marges. Grondverzet is immers een veel zekerder vak, waarbij mensen voor wat langere tijd en voor 40 uur in de week vastgezet kunnen worden, zonder dat je daar verder naar om hoeft te kijken. Die zekerheid van het grondverzet gaat wel ten koste van een beetje marge, die bij het loonwerk per uur dan weer hoger zou moeten zijn. Het lastiger te plannen loonwerk bestaat

vaak toch al uit meerdere klanten op één dag, waardoor je de reistijd tussen klanten dan weer op moet vangen met een beetje marge.

Interviewer:

Zijn jullie hier actief met het thema duurzaamheid?

Respondent:

Ja. Er wordt steeds meer gevraagd naar uitstoot en emissie machines door grote aannemers voor grote projecten, dus we moeten er wel aan geloven en ons druk bezighouden met het opzoeken van duurzame machines en het behalen van duurzaamheidscertificeringen.

Interviewer:

Wat voor soort grondverzet voert het bedrijf hier uit?

Respondent:

Alles wel, op GWW inschrijving, voor particulieren en voor agrariërs, maar ook gewoon voor MKB en aannemers wel veel.

Interviewer:

Zijn er bedrijven of klanten die bij de GWW-werkzaamheden om certificaten vragen?

Respondent:

Ja, aannemers vragen veelal om VCA-certificering, maar de trend gaat een beetje richting het vragen van duurzame machines, maatschappelijk verantwoord ondernemen en CO²-prestatieladders bijvoorbeeld.

Interviewer:

Word je dan wel eens afgewezen bij GWW-werkzaamheden wegens het niet voldoen aan de eisen van de opdrachtgever?

Respondent:

Ja hoor, dat gebeurt wel eens. Voornamelijk bij overheid gestuurde organisaties, zoals Rijkswaterstaat, Provinciewerken en bestekken van gemeentes. Die vragen om een hele waslijst aan duurzaamheidsverplichtingen die voor ons lang niet altijd even rendabel zijn. Soms schrijven we dan wel in, maar krijgen we toch te horen dat we niet voldoen aan de eisen.

Interviewer:

En bij overige grondverzetwerkzaamheden?

Respondent:

Nee, voor de rest hebben we het qua certificering wel goed in orde. Het is nog niet voorgekomen dat we bij de overige werkzaamheden niet konden meedingen voor een dergelijke reden.

Interviewer:

Vragen loonwerkkanten dan wel eens om certificaten?

Respondent:

Nee, die hebben daar nog nooit naar gevraagd en de kans dat ze dat wel gaan doen acht ik tamelijk klein.

Interviewer:

Wat is dan je mening over duurzaamheid, verplichtingen en investeringen die daarbij horen?

Respondent:

Dat is wel een lastige vraag. Duurzaamheid is natuurlijk wel iets waar we allemaal mee te maken krijgen en waar we hoe dan ook iets mee moeten doen, maar op dit moment loopt het belang van verduurzaming totaal niet in pas met onze economische belangen. In verhouding zijn duurzaamheidsverplichtingen veel te duur en merk je er weinig van terug.

Interviewer:

Ben je dan op de hoogte van de duurzaamheidsverwachtingen van 2030 en 2050?

Respondent:

Eigenlijk totaal niet, maar ik durf nu al wel te zeggen dat die lat ook weer veel te hoog ligt voor ons om haalbaar te kunnen zijn.

Interviewer:

Heb je dan iets van een duurzaamheidsplan hier?

Respondent:

Tot op heden nog niet echt. Maar dat is ook niet gek, als we niet op de hoogte zijn van de verwachtingen.

Interviewer:

Oke, het kan natuurlijk dat je ergens doelstellingen voor had, maar dat is niet zo?

Respondent:

Nee, we wachten gewoon rustig af wat er gaat komen.

Interviewer:

Heb je, in het kader van die overheidsinschrijvingen, dan een CO²-prestatieladder, footprint of iets dergelijks?

Respondent:

Nee, geen van beiden.

Interviewer:

Heb je er wel eens over nagedacht wat de investeringsgrootte zou moeten zijn als je in 2030 50% minder uitstoot zou moeten hebben, ten opzichte van 1990?

Respondent:

Dat dan weer wel. Ik denk dat we, als we zoveel moeten reduceren, in ieder geval 2 miljoen euro over de toonbank moeten gooien als we in de buurt van die 50% willen komen. Voor 95% in 2050 is het denk ik dan nog eens het dubbele. Dan gaan we er wel vanuit dat een deel van de reductie voortkomt uit dat het vanzelf gaat met wat meer biologische brandstoffen.

Interviewer:

Is er genoeg geld nu om deze investeringen te doen dan?

Respondent:

Nee, met de huidige marges is dat een onmogelijke opgave. Dit soort bedragen in verhouding tot de omzet heeft niemand zomaar liggen en dat kan nog best wel eens een groot probleem gaan vormen, als er niet ondersteund wordt vanuit de overheid. Er zijn natuurlijk wel subsidiepotjes zoals de SDE, maar daar hebben we nog nooit gebruik van gemaakt. Die zijn voor dit soort zaken toch altijd te klein om een serieuze impact te kunnen hebben op een groot aantal bedrijven.

Interviewer:

Heb je het idee dat eigen initiatief in verduurzaming wordt beloond, op dit moment?

Respondent:

Dat wel. In het loonwerk wordt het wel beloond, maar alleen als je niet al te veel investeert in de nieuwste machines. In het grondwerk zullen we toch moeten gaan geloven aan het nemen van initiatief op dit gebied, als we nog mee willen kunnen dingen bij bestekken van overheidsinstanties, zoals gemeentes, het waterschap, Rijkswaterstaat en de provincie. Als je in de toekomst nog wilt werken voor de overheid, zul je zelf met initiatieven op de proppen moeten komen.

Bedrijf 2:

Interviewer:

Waar in Nederland is het werkgebied van het bedrijf?

Respondent:

Het meeste gemeente Tubbergen, maar met kranen zitten we ook wel eens in Enschede en Hengelo en zo.

Interviewer:

Agrarisch loonwerk is gemeente Tubbergen en grondverzet is iets verder weg?

Respondent:

Ja, klopt.

Interviewer:

Grondverzet is dan ongeveer door heel Twente?

Respondent:

Inderdaad

Interviewer:

En in welke branches ben je actief?

Respondent:

Agrarisch doen we, grondverzet wel, cultuurtechniek ook wel eens wat; GWW weg en waterbouw ook.

Interviewer:

Ook grotere projecten dan, of niet?

Respondent:

Nee, gewoon voor andere aannemers werken we dan als onderaannemer

Interviewer:

Met welke instanties heeft het bedrijf dan te doen? Overheid, agrarisch ondernemers, MKB, aannemers?

Respondent:

Eigenlijk allemaal wel, wat versta je dan onder Midden kleinbedrijf?

Interviewer:

Het voorbereiden van een hal voor een bedrijf bijvoorbeeld.

Respondent:

Dat soort dingen natuurlijk wel, bouwputten uitgraven en zo doen we ook wel.

Interviewer:

Ben je lid van de Cumela?

Respondent:

Ja.

Interviewer:

Hoeveel personeel is er werkzaam bij het bedrijf?

Respondent:

14 vast en in het seizoen hebben we nog wat losse arbeiders. Een man of 5, 6. Dat verschilt

Interviewer:

Het meeste is vast in het loonwerk?

Respondent:

Ja, één of twee vast op de kraan. De rest is voor het grootste deel loonwerk.

Interviewer:

En hoeveel materieel heb je dan?

Respondent:

Ja, voor grondverzet 5 kranen en een shovel. Voor loonwerk 3 hakselaars, 22 trekkers en dan nog 4 zodenbemesters.

Interviewer:

Zit er nog overlap in het gebruik van de machines? Zeg maar, dat je dezelfde trekkers gebruikt in het grondverzet als in het loonwerk?

Respondent:

Ja, dat sowieso. Trekkers worden overal toegepast en maar één kraan staat vast in de weg en waterbouw. En dat al 25 jaar. Voor het andere spul gaat er nu net na de bouwvak één naar x voor 3 maanden.

Interviewer:

In welke omzetklasse zitten jullie als bedrijf?

Respondent:

We hebben tussen de 1 en de 5 miljoen euro per jaar aan omzet

Interviewer:

Moeilijke vraag nou: Hoe ziet het verloop van het bedrijf in de toekomst eruit?

Respondent:

ja... In het loonwerk gaan we er vanuit dat het gewoon wel doorgaat, want er blijven altijd wel boeren. De boeren die er blijven zullen toch denk ik steeds meer gaan uitbesteden. Ze moeten het toch in de stal verdienen. Er zijn er al wel veel die zelf helemaal niks meer doen. In het grondverzet blijft alles waarschijnlijk hetzelfde en wat andere takken betreft ook wel. We hebben nu wel een vrachtwagen erbij voor containervervoer, maar mesttransport gaan we bijvoorbeeld niet doen. Hovenierswerk ligt een beetje aan de tijd, de economie, of mensen er geld aan uit willen geven. Tot nu toe nog wel, maar of dat blijft is een goede vraag.

Interviewer:

Wat is de vervangingsleeftijd van het materieel dan. In uren of jaren, dat maakt niks uit.

Respondent:

Ja, uren weet ik zo niet, maar jaren: Hakselaars meestal één keer in de 5 jaar en kranen meestal zo'n 7 jaar, afhankelijk van het aantal uren. Trekkers houden we het liefst zo lang mogelijk aan, we hebben er wat waar al tussen de 17.000 en de 20.000 uur op staan. En als

je dan een keer een nieuwe koopt, kan de oudste weer weg. De oudsten worden toch meestal weggezet met iets van een dumper waar niet zoveel kracht voor nodig is.

Interviewer:

Zijn er belangrijke verschillen tussen het loonwerk en het grondwerk bij jullie?

Respondent:

Ja, in het grondwerk weet je zeker dat je tegen een uur of 5 bij huis bent, als je voor de aannemers bezig bent. In het loonwerk kun je dat toch nooit bekijken. Er verandert heel veel. In het grondwerk zijn gewoon altijd vaste tijden, maar met loonwerk kun je het echt nooit bekijken. Het kan zijn dat je op dagen zoals vandaag wel gewoon om 5 uur naar huis kunt, maar er kan ook zomaar nog iemand bellen die vanavond om 7 uur balen geperst wil hebben. Het is niet zo dat je met een kameraad af kunt spreken dat je daar om half 7 bent om een biertje te drinken, want dan weet je nooit zeker of dat door kan gaan.

Interviewer:

Zijn jullie hier actief met duurzaamheid?

Respondent:

Wat versta je onder duurzaamheid?

Interviewer:

Dat is natuurlijk een mooie vraag. Wat betekent duurzaamheid voor jou? Wat zou jouw definitie zijn van duurzaamheid? Hoe zou je dat omschrijven?

Respondent:

Energiebesparing, denk ik. Het is natuurlijk zo dat de trekkers steeds schonere motoren hebben, maar boeren vullen dit anders in door bijvoorbeeld minder bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Drukwisselsystemen hebben we trouwens ook wel op de trekkers zitten om de bodemdruk te verminderen.

Interviewer:

Maar qua zonnepanelen of CO²-reductie niks?

Respondent:

Nee, zonnepanelen hebben we niet, LED-verlichting wel. Voor dat beetje stroom wat wij verbruiken zou ik dan al moeten terugleveren. Dat levert ook niet zoveel op. Voor die 15.000 kW die we hier op het bedrijf gebruiken is dat niet veel in ieder geval. Er zijn wel mensen geweest hier om het aan te bevelen, maar daar hebben we tot nu toe nog niks mee gedaan.

Interviewer:

Maar duurzaamheid in het kader van machinepark?

Respondent:

Ja, het is natuurlijk al zo dat motoren steeds schoner worden en aan Adblue zitten we ook al

vast. HVO brandstof komt er ook aan. Maar voor de rest ben ik er eerlijk gezegd helemaal niet mee bezig. Tot nu toe vraagt niemand er ook nog naar. Ze zijn hier van Caterpillar ook wel geweest om elektrische machines aan te bieden, maar daar hebben we het werk ook helemaal niet voor.

Interviewer:

Wat voor soort grondverzet voer je verder uit dan?

Respondent:

Alleen een beetje kranen, soms met de vlaktomaat en een enkele keer met de shovel straten bij een boer ofzo.

Interviewer:

Zijn er bedrijven of klanten die bij de GWW-werkzaamheden om certificaten vragen?

Respondent:

Nee, op de keuring van de kraan en VCA natuurlijk na. Maar qua duurzaamheid wordt tot op heden nog nergens om gevraagd. We doen ook wel gladheidsbestrijding voor de provincie, maar zelfs die hebben nog nooit ergens om gevraagd. We moeten alleen een certificaat hebben voor het zout strooien, maar verder echt nog niks.

Interviewer:

Vragen loonwerkkanten dan wel eens om certificaten?

Respondent:

Nee, ook niet. Die hebben nog nooit ergens om gevraagd.

Interviewer:

Nou, dan gaan we er makkelijk doorheen zo. Wat is je mening over duurzaamheid, verplichtingen en investeringen die daarbij horen?

Respondent:

Ik denk dat we op den duur wel steeds meer te maken krijgen met eisen qua duurzaamheid en schonere motoren, maar ik heb geen idee wat voor investering daarbij zou horen. Als je nu een nieuwe trekker koopt zit daar ook een schonere motor in. Fendt heeft zelfs elektrische trekkers, maar ik betwijfel of dat met dit soort machines de toekomst is. Met elektrische auto's wil dat misschien wel, maar trekkers zijn daarin heel anders.

Interviewer:

Kun je daar dan niet een hele dag loonwerk op volhouden dan?

Respondent:

Ja, volgens de testen wel. Maar als je de foto's bekijkt zit er een heel accupakket in de fronthef en heeft de trekker smalle bandjes. Dat kan ook niet goed zijn voor bijvoorbeeld de

bodemdruk. Er zit een best gewicht voor en dat elektrisch is ook best zwaar. Bovendien weet ik ook niet of je die accu's wel kunt recyclen.

Interviewer:

Heb je een duurzaamheidsplan hier?

Respondent:

Nee, dat is tot op heden nog niet verplicht dus houden we ons daar ook nog niet mee bezig.

Interviewer:

Oke, het kon natuurlijk zijn dat je weet welke kant je op wilt, maar het is dus afwachten wat er komt?

Respondent:

Ja, wat er allemaal komt dat zien we dan wel. We laten het nog even op z'n beloop zeg ik dan altijd.

Interviewer:

In 2030 willen ze 50% minder co²-uitstoot over alle sectoren. Het plan voor mobiliteit, waar loonwerk onder valt is er nog niet, maar dat komt in 2024. Weet je hoe je daarop in gaat zetten, mocht die 50% er komen?

Respondent:

Ik heb geen idee. Wat zouden we dan moeten? Alleen nieuwe trekkers of andere brandstoffen? Ik weet nog niet welke kant het dan op zou gaan. Er valt denk ik alleen in te investeren als ze met een bult subsidie op tafel komen. Dan zit je ook nog met het probleem dat die potten ook zo weer leeg zijn. Als je je inschrijft voor één of andere SDE subsidie mag je er wel gelijk bij zijn als er wat te halen valt, anders grijp je zo achter het net.

Interviewer:

Heb je je wel eens ingeschreven voor zo'n subsidie dan?

Respondent:

Ja, er was wel eens iets, maar die potten waren altijd al leeg voordat we erbij zaten. Een voorbeeld is voor een spuit met driftreductie, sectieafsluiting en GPS, maar wij vielen buiten de boot.

Interviewer:

Waar ligt dat aan dan, aan de bedrijfsgrootte?

Respondent:

Nee, volgens mij is het gewoon 'wie het eerst komt, die het eerst maakt' en als die inschrijving om 12 uur open gaat, ben je de volgende ochtend al flink te laat om nog mee te kunnen dingen. Je moet ook maar net weten wanneer die inschrijvingen open gaan en waar ze voor zijn. Het kan ook wel zijn dat ze gaan loten als er te veel is ingetekend, maar dan is de kans

nog klein dat je wat krijgt. Die inschrijvingen zitten soms al wel vol binnen een halfuur. Misschien komen ze ook nog wel terug op dat hele elektrisch. In 2035 moeten alle auto's ook al elektrisch zijn, toch? En in 2050 moet iedereen van het gas af, maar ik moet nog zien hoe dat allemaal loopt straks. Ik denk wel dat de jeugd er wel veel meer mee bezig is.

Interviewer:

En de Cumela dan, houden die je op de hoogte?

Respondent:

Ja, we krijgen wel eens mailtjes, maar die kunnen ook niet meer dan adviseren. Ze kunnen wel zeggen dat je een elektrische machine moet kopen, maar die verplichten ook niks.

Bedrijf 3:

Interviewer:

Waar in Nederland is het werkgebied van het bedrijf?

Respondent:

We hebben eigenlijk 3 takken: Agrarisch, grond&groen en grondvet. Agrarisch is een straal van 20 kilometer rond het bedrijf voor grond en groen gaan we iets verder, tot aan de IJssel bij Deventer, Coevorden en Ommen aan de westkant en de oostkant is de grens tot aan Duitsland. Dan gaan we in een iets grotere radius.

Interviewer:

In welke branches ben je actief?

Respondent:

Agrarisch, groen & cultuurtechniek en grondwerken

Interviewer:

Met welke instanties heeft het bedrijf te doen, zoals particulieren, overheid, MKB, agrarische ondernemers, aannemers?

Respondent:

Particulieren wel, maar dat is niet de core business, dat moet er een beetje tussen passen. In agrarisch zijn het de boeren, hoofdzakelijk melkveehouders onze klanten. Voor overheden werken we hoofdzakelijk voor gemeentes, Twenterand en Almelo en waterschappen. Dat is hier waterschap vechtstromen

Interviewer

Voor cultuurtechniek?

Respondent:

dat is cultuurtechniek hoofdzakelijk. Maaiwerk in de zomer, snoeiwerk in de winter en grondwerk, rondom de watergangen. Dat is een nieuwe sloot graven of het aanzetten van

een talud.

het grondwerk is voornamelijk voor MKB, bouwbedrijven. Een bedrijfshal zetten of een kantoorgebouw en dat soort zaken.

Interviewer:

Meestal allemaal in de buurt?

Respondent:

Dat is meestal allemaal in de buurt. Op dit moment een klus in Olst, soms in Wezep, maar dat zijn echt uitzonderingen. Je moet er met langzaam rijdend verkeer naar toe. Het moet niet te ver gaan, want dat kost teveel geld.

Interviewer:

Zijn jullie lid van de Cumela?

Respondent:

Ja

Interviewer:

Hoeveel personeel is er actief?

Respondent:

25 vast in dienst. Flexibele schil van 10-15 man

Interviewer:

En die wordt vooral ingezet in het loonwerk?

Respondent:

Hoofdzakelijk wel. Maar ook wel, zoals op moment hebben we echt veel grondwerk, dan gebruiken we ook we veel stagiaires en ZZP'ers in het grondwerk. De laatste weken heb ik buiten het boerenwerk om ook wel 35 mensen ingezet.

Interviewer:

Hoeveel materieel heeft het bedrijf, zelfrijdend materieel met eigen motor?

Respondent:

20 tractoren, 5 kranen, 2 shovels. Dan heb je nog de Vervaets, dat zijn er 4. Zelfrijdende Vervaets zijn de bemesters en de maaiers. En dan nog 3 vrachtwagens.

Interviewer:

Zit er nog overlap in het gebruik van de machines tussen de branches?

Respondent:

Ja heel veel. Vrachtwagens gebruiken we overal, de transportwerkzaamheden. De kranen die gebruik je voor het grondwerk, maar die gebruik je ook voor het maaikorven, voor het groen

en voor kuilen spitten in het agrarisch. En trekkers is het zelfde verhaal. Dus eigenlijk, alle machines worden multifunctioneel ingezet.

Interviewer:

Je hebt geen machines die je in één tak inzet?

Respondent:

Hakselaar is alleen agrarisch, bemester is alleen agrarisch. De Vredo Kantonnier is alleen groen.

Een Roterende verrijker is hoofdzakelijk alleen groen. Maar dat zijn wel de uitzonderingen op de regel.

Interviewer:

Welke omzetklasse zit het bedrijf? Vier mogelijkheden; Minder dan een miljoen, tussen de 1 en de 5 miljoen, tussen de 5 en de 20 miljoen of meer dan 20 miljoen?

Respondent:

Tussen de 1 en de 5 miljoen.

Interviewer:

Hoe ze je het verloop van het bedrijf in de toekomst? In het loonwerk, in het grondverzet, in de cultuurtechniek apart.

Respondent:

Met de stikstofcrisis en het hele verhaal dat rond omheen zal het aantal agrarische klanten en het areaal van het agrarisch gebied zal niet groter worden, eerder kleiner. Dat is, ik wil niet zeggen een bedreiging, want de boeren die gaan omvormen waarschijnlijk op den duur. Daar moeten wij op anticiperen. Daarbij zal de boer veel meer natuurbeheersing gaan doen waarschijnlijk. Gaat meer van agrarisch, naar agrarisch groen, combi. En daar moeten wij een beetje in meegaan. Cultuur & groen, dat was altijd waterschap en de gemeentes, wilden altijd de bermen 100%, zoveel mogelijk glad en strak. Dat was het beste. Dat gaat nu steeds meer naar flexgewijs maaien. Dus alleen maaien als de verkeersveiligheid in het gevaar komt of alleen maaien als er een invasieve exoot is. Voor dat soort zaken, dus dat wordt veel meer specialisatie omdat je veel meer kennis van de natuurbeschermingswet moet hebben en van plantjes en beestjes.

Interviewer:

Geven ze daar nog een reden voor?

Respondent:

Biodiversiteit moet omhoog, dat is uiteindelijk het doel. Afgelopen jaren is men heel veel met de maai-zuigmachines aan het werk geweest, verschrallingsbeheer noemen ze dat; en nou komen ze erachter dat heel veel bermen echt verschrallen en dat dus ook heel veel flora en fauna verloren gaat. Dat willen ze nu weer omhoog krikken en daar passen ze het beleid

weer op aan. Dat zien we daarin als verandering. Daar wordt het werk niet minder van, maar we anders. Vooral iets complexer, in plaats van dat je meters kon maken, wordt het nu veel specialistischer. In het grondwerk: Nederland wil bouwen dus in het grondwerk zal wel werk blijven. De stallenbouw zal misschien minder worden, maar daar komt dan woningbouw voor terug.

Interviewer:

Maar de vorm?

Respondent:

We moeten ons aanpassen aan de marktomstandigheden en daar moet je op voorbereiden. De wijzigingen zoals net benoemd zien we aankomen en daar moeten we op inspelen. De drie takken in ons bedrijf gaan niet verdwijnen, ze gaan alleen anders worden.

Interviewer:

Heb je onder ogen wat de vervangingslevertijd van het materieel is? Mag in uren of jaren

Respondent:

Heel verschillend. Trekkers, eigenlijk alle motorwerktuigen gaan steeds langer mee. Waar we vroeger trekkers met 7000 tot 8000 uur inruilden, ruilen we ze nu met 12000-13000 uur in. We kopen ze altijd nieuw, dat is de poging. Maar de laatste jaren is dat bijna niet meer te doen, omdat ze zo gigantisch duur zijn. Dus nu in het moment verandert het gebruik in jong gebruikt kopen en doorrijden tot 16000-17000 uur. Waarbij preventief onderhoud, goed onderhoud heel belangrijk is. Trekkers krijgen ect tip top onderhoud zodat ze ook een langere levensduur krijgen.

Interviewer:

Onderhoudskosten gaan wel omhoog?

Respondent:

Onderhoudskosten gaan iets omhoog omdat je met relatief iets ouder materieel aan het werk bent. Je moet het onderhoudsniveau op peil houden zodat je geen reparatiekosten krijgt. Reparatiekosten moet je zo laag mogelijk houden. Dat is een belangrijke.

Interviewer:

Zijn er belangrijke verschillen tussen loon- en grondwerk?

Respondent?

De machines die in het grondwerk draaien maken de meeste uren. Maar die hebben de minste belasting. Een trekker met een kipper en een mobiele kraan zijn geen machines die heel zwaar belast worden. Zo'n trekken heeft n het grondwerk bijna geen aftakas werk, bijna geen hydrauliek, alleen een keer een kipper omhoog of omlaag. Voor de belasting van de machines is dat minder dan dat ze in het agrarisch werk zitten.

Interviewer:

Dus in principe kan een grondwerkmachine ouder worden?

Respondent:

ja en heeft minder onderhoudskosten per draaiuur.

Interviewer:

Zijn jullie hier actief bezig met het thema duurzaamheid?

Respondent:

Ja, we zijn daar twee, drie jaar terug serieus naar gaan kijken. Beginnend bij het brandstofverbruik en verlichting. Het bedrijf is nu bijna geheel TL verlichting in LED. Daarnaast zijn we nu ook met de huidige dieselprijzen heel druk op scholing en brandstofverbruik naar de jongens toe dat ze zuinig rijden.

Interviewer:

Van de Cumela uit “het nieuwe draaien” en “het nieuwe rijden”?

Respondent:

Maar ook wel vanuit onszelf. We hebben de trekkers teruggezet met een maximumsnelheid in de computer, zodat de jongens geen 50 meer kunnen rijden, maar maximaal 42. Maar ook memo's in de kantine hangen en in de tool box meetings wordt ook verteld: Jongens pas op hoe je moet anticiperen in het verkeer. Kijk vooruit, niet op het laatst op de rem. Rustig uit laten rollen naar de kruising. Niet direct vol gas na een rotonde. Binnen de dorpskernen rijden we maximaal 30 met de trekkers. Vol ook een aantal kilometers zachter dan leeg. Dat soort zaken. Verder zijn we momenteel in de oriëntatiefase van zonnepanelen. Daar hebben we nog niet heel veel geluk mee, want de hoogstegeleiding langs de weg die is te klein, die moet eerst aangepast worden

Interviewer:

Daar zit al teveel teruglevering op?

Respondent:

De overbuurman heeft ook zonnepanelen. We hebben 3 keer 80 ampère aangevraagd omdat we nog binnen de kleinbedrijf aansluiting vallen. 3 keer 80 ampère, daar konden we een schuine kant van het dak helemaal volleggen met zonnepanelen. De aanvraag is net twee weken terug gedaan en bericht terug gehad van de netbeheerder Enexis dat dan nog de kabel te klein is. Ze hebben in principe de aanvraag wel goedgekeurd, maar eerst de hoofdkabel vervangen en dat heeft tijd nodig. Dat kan drie- vier maand zijn, maar het kan ook nog wel een jaar, anderhalf jaar duren. Ze hebben een bepaalde verplichting, maar binnen welke termijn die kabel er ligt dat is even de vraag. Daar moeten wij op wachten voor we met zonnepanelen verder kunnen. Op het moment dat de zonnepanelen er liggen gaan we ook kijken naar elektrische aandrijving van de hagedruk spuit. Een elektrische auto voor woon-werkverkeer. Dat hangt allemaal achter die hoofdaansluiting.

Interviewer:

Elektrisch machinepark is dus nog geen mogelijkheid?

Respondent:

Nee. Dat is nog geen optie. Ooit een keer misschien een elektrisch minikraantje of shoveltje. We gaan wel oriënteren op elektrische bosmaaiers en heggenscharen, maar de investering is nog te duur en ze hebben nog niet de accucapaciteit van die machines zodanig dat je er hele dagen mee aan het werk kunt. Dat is nog een nadeel. We kijken er wel naar, maar het moet wel vergelijkbaar zijn met het huidige wat we hebben, anders kan het er niet uit.

Interviewer:

Wat voor soort grondverzet voeren jullie uit? Is dat particulier, MKB of agrarisch? Doe je überhaupt wat op inschrijving?

Respondent:

Grondwerk voor MKB is allemaal aangenomen werk. Bouwbedrijf stuurt een aanvraag voor het graven van een bedrijfsgebouw of grondwerk van een bedrijfsgebouw. Daar maken we een complete prijs voor. Daar zit bij in het ontgraven van de hal. De hele grondverbetering rondom, erfverharding, buitenriolering, verharding, infiltratie. Het hele pakket van grondwerk tot aan de verharding nemen we erbij aan. Dat doen we voor MKB(dat is voor bouwbedrijven). Dat doen we voor boeren. Dat doen we voor particulieren voor woningen soms. Maar die nemen toch vaak wel een aannemer in de hand. Zodat we voor de bouwaannemer dat grondwerk doen.

Interviewer:

dus in principe dan altijd als onderaannemer?

Respondent:

Ja, dan als onderaannemer bij particulier. Maar als een melkveehouder een stal bouwt, zijn we wel hoofdaannemer Beetje afhankelijk van de situatie. Grond, weg en waterbouw doen we bijna niet op inschrijving. Dat is echt sporadisch.

Interviewer:

Dus het is niet TWW, NEGAM?

Respondent:

We zijn toevallig nu voor TWW aan het werk. Zij leggen de weg naar de zandwinning. Daar hebben ze zes of zeven verschillende grondwerkers op lopen. Wij houden op dit moment de puinbanen nat met de tank, dat is af en toe een half uurtje. Dat in inhuren op uurtarief en wij kiezen voor het aangenomen werk. Daar ligt onze kracht en ons verdienmodel.

Interviewer:

heb je grondwerk waar om certificaten wordt gevraagd?

Respondent:

Bij grondwerk bijna niet, VCA wordt altijd wel geëist als veiligheid. Verder kom je bij grondwerk bijna geen certificaten tegen. Bij groen & cultuurtechniek voor waterschap en gemeente wel veel, die vragen heel vaak ISO 9001 en heel af en toe kom je de CO²-prestatieladder tegen. De PSO kom je af en toe tegen.

Interviewer:

SCL?

Respondent:

SGL komen we bijna nooit tegen. PSO is sociaal ondernemen. CO² is natuurlijk de duurzaamheidsladder. En MVO kom je ook wel eens tegen. Wat we bijna in elk bestek tegenkomen is SROI(Social return on investment) Waarbij je een bepaald percentage van je opdracht sociaal moet inkleden. Dat moet dan door de inzet van BBL'ers, door de inzet van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dat kom je heel veel tegen in de overheidsaanvragen. In het bestek moet je al een bepaalde waarde aangeven. Bijvoorbeeld een bestek van twee ton, heb je twee procent SROI. Dat is van een waarde van vierduizend euro. Die vierduizend euro moet je inzetten door een BBL'er of mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Daar moet je een plan voor schrijven. Een overkoepelde organisatie controleert dat. Ik heb die medewerker met dat BSN-nummer, wordt gekoppeld aan het bestek en dan krijg je goedkeuring.

Interviewer:

Heb je dan wel eens dat je wordt afgewezen door het niet voldoen aan duurzaamheid certificaat eisen van de opdrachtgevers?

Respondent:

Afgewezen niet, wel eens dat je niet mee kunt doen omdat je het certificaat niet hebt. Je hebt een aanbestedingskalender. Pas was er een aanbesteding voor het waterschap. Was een grondwerk vanaf de Duitse grens tot aan een paar kilometer langs de watergang. Maar daar moest je deels op Duits grondgebied werken en was de eis dat je ervaring moest hebben met het werken voor een Duitse opdrachtgever in het grondwerk met een bepaalde waarde. En die hadden we niet, dus dan hoef je al niet mee te doen. En er was pas iets met groenonderhoud en die vroegen de CO²-prestatieladder niveau 4 of 5 en die hebben we niet. Dan ga je van tevoren niet inschrijven. Je oriënteert op de aanbestedingskalender. Je ziet heel veel voorbijkomen en dan ga je bepalen of het wel of niet interessant is. Soms is het te ver weg, te groot of te klein, maar soms kan het niet omdat je bepaalde certificaten niet hebt.

Interviewer:

Gebeurt het wel eens bij een loonwerkklant dat je afgewezen wordt op het ontbreken van certificaten?

Respondent:

Bijna nooit. We hebben wel sinds drie-vier jaar de VKL certificering, voedsel kwaliteit

loonwerk. De VKL hebben we genomen op basis van de eis van AVIKO, die bij een klant van ons, een akkerbouwer zei; de loonwerker die bij jullie aan het werk is, moet VKL gecertificeerd zijn anders mag jij je aardappels niet bij ons leveren. Toen zijn we ook VKL gaan certificeren, voor die ene klant. VKL certificering is sowieso goed voor imago, maar anders hadden we voor deze klant niet meer het bouwland mogen bemesten. Het is een van de grootste akkerbouwers hier in de omgeving. In de melkvee wereld zie je het helemaal niet.

Interviewer:

Het maakt niet uit of je met een trekken met 200 of 400 PK komt, stage 1, stage 4, als het werk maar gedaan wordt?

Respondent:

In de agrarische wereld heb je echt een hele vaste klantenkring. Je gaat wel luisteren naar de wensen van de klant en gaat daarop anticiperen.

Interviewer:

Wat is je mening over duurzaamheid, duurzaamheidsverplichtingen en de investeringsgrootte die daarbij hoort? Dan richt ik me vooral op duurzaamheid in machinepark, CO2 uitstoot, zoals de prestatieladders?

Respondent:

Op zich is duurzaamheid goed. We zijn van origine een Christelijk bedrijf. Daar zien we ons als rentmeester van de aarde. Dan heb je ook de taak om er netjes op te passen. Je moet er netjes mee omgaan en ook netjes achterlaten voor de komende generatie. Dat is onze taak. Daarbij moet het wel praktisch haalbaar zijn. Zowel praktisch als financieel. Wij zijn ook bezig met de CO2 prestatieladders in de oriëntatiefase. Ik kan de nu aanvragen en dan krijg ik waarschijnlijk niveau twee-drie, maar dat wat er op papier staat en wat er in de praktijk gebeurt, dat klopt bij negen van de tien bedrijven niet en dan niet de goede kant op. Op papier hebben ze dan prestatieladder niveau vier en dan zie je ze rondrijden met het meest oude materieel. Wij hebben daar nooit echt de focus op gehad. Maar wel op een jong machinepark, nette machines, goed onderhoud, preventief onderhoud zodat je weinig lekkage hebt in het veld. We houden het machinepark netjes, we kiezen de juiste machine met de juiste werktuig om zo efficiënt mogelijk te werken. Minste brandstofverbruik, weinig uitstoot, dat soort zaken. We zijn wel goed bezig, maar is nog niet aan te tonen. Het moet allemaal niet ten koste gaan van capaciteit en verdienmodel. Zoeken naar balans. We zijn er bewust mee bezig ook in verband met onze Christelijke afkomst. We willen dat dat de CO²-prestatieladder weergeeft wat we daadwerkelijk doen en niet dat we er alleen maar orders mee binnen kunnen halen.

Interviewer:

Ben je op de hoogte van de duurzaamheidsverwachting van 2030 en 2050 algemeen?

Respondent:

Ik heb gehoord wat de overheid wil en wat de doelstellingen zijn. Zijn we daar serieus mee bezig? Niet perse met die doelstelling. Wel met onze eigen doelstellingen.

Interviewer:

Hebben jullie een duurzaamheidsplan?

Respondent:

We hebben ISO 9001. Daarin zit dus onder andere, continu verbetering van de bedrijfsvoering en daar komt ook duurzaamheid aan de orde. Daarin staat ook het plan van de zonnepanelen, daarin staat ook het brandstofverbruik. Deze zaken monitoren we continu.

Interviewer:

Is dat een planbaar plan of een algemeen plan? Is het met wensen of met harde doelstellingen?

Respondent:

Je moet concrete en meetbare doelstellingen hebben. Over de zonnepanelen staat er bijvoorbeeld: 2023 realisatie zonnepanelen

Interviewer:

Hoeveel gok je om te moeten investeren als je in 2030 vijftig procent minder CO2 uitstoot moet hebben?

Respondent:

Ik denk tien miljoen.

Interviewer:

Dat is dan in ieder geval twee jaar volledige omzet?

Respondent:

Ja dat denk ik echt, want alleen met zonnepanelen ben je er niet. Dat is energieverbruik drastisch verlagen. Er is best veel verbruik in de werkplaats, dus daar ga je wel een heel deel pakken. Maar de CO2 uitstoot van de machines, waar nu ongeveer vierhonderdduizend liter diesel de lucht in gaat.

Als je dat wilt halveren, als je naar tweehonderdduizend liter wilt of alternatieve brandstoffen dan moet je echt een hele investering doen. We hebben gekeken naar HVO, betekent een realisatie van tien-twaalf procent CO2 tegen een prijsstijging van dertig-veertig procent. Dan kom je lang niet op de vijftig procent. Het is een optie, leuk voor een kwaliteitsplan voor een aanbesteding, maar je gaat er niet de doelstelling mee halen. Dan moet je naar een investering van trekkers op waterstof, elektrische graafmachines, dat is haast niet mogelijk. Zonder ondersteuning van de overheid is dat niet te doen.

Interviewer:
en 95% reductie in 2050?

Respondent:
Zelfde verhaal. Je hebt wel een langere termijn. In hoeverre zijn er over 10 jaar machines op de markt vergelijkbaar met de machines van nu en dan ga je met de vervanging markt aan de slag. Dan kun je als je twintig jaar verder bent een heel eind zijn. Maar dat ligt heel erg aan wat de markt van de machinerie gaat doen.

Interviewer:
Is er genoeg geld die investering te doen?

Respondent:
Nee, tenzij de overheid bijspringt.

Interviewer:
Ben je op de hoogte van duurzaamheidssubsidies of maak je er gebruik van?

Respondent:
Ja de aanvraag ligt nu van de zonnepanelen. Maar ook wel de MIA VAMIL. Vanuit de Cumela worden we daarin ondersteund en we hebben een contract met de Subvention. Dat is een adviesbureau in de subsidiewereld.

Interviewer:
Heb je het idee dat verduurzaming op eigen initiatief wordt beloond?

Respondent:
Goeie vraag, deels wel, deels niet. Door de overheid, deels. In het bedrijfsleven heel wisselend. We zijn destijds met de ISO 9001 begonnen omdat het een eis was voor de aanbesteding van het waterschap. Deze heeft er twee keer in gestaan en sindsdien niet meer. Omdat er heel veel bedrijven de ISO 9001 niet hadden. Daardoor werd de vijver om in te vissen kleiner en de sommen, bedragen werden hoger en ten is deze er weer uitgehaald, want anders werd het te duur. Je hebt wel jaarlijks de kosten. Concurrent die de 9001 niet heeft, bezit een gunstiger positie. Aan de ene kant begin je met toch eisen, aan de andere kant toch te duur en ga je puur op prijs gunnen.

Bedrijf 4:

Interviewer:
Waar in Nederland is het werkgebied van het bedrijf?

Respondent:
Waar in Nederland.. Dat ligt eraan. We zitten met het transport eigenlijk het hele land wel door, maar met het agrarisch loonwerk is onze verste klant in Noordijk. Dat is met de trekker

een uur en een kwartier rijden. Dit komt wel omdat de klant toen met de boerderij hier toen uit de buurt verhuisd is met de hele boerderij. Daar gaan we voor het grote werk ook nog wel heen, maar als er een klein beetje inkuilwerk is of zo dan komt er een loonwerker uit de buurt. Maar maïs en mest doen wij gewoon.

Interviewer:

In welke branches is het bedrijf actief?

Respondent:

In het agrarisch, grondverzet, cultuurtechniek, GWW en mechanisatie.

Interviewer:

Met welke instanties heb je als bedrijf het meest te doen?

Respondent:

Vooral het waterschap, als je kijkt naar omzet. Maar ook wel particulieren en de stork. Als je per klant bekijkt is het waterschap wel veruit de grootste. We doen wel onderaannemerij voor sommige vaste opdrachtgevers, waar we bijvoorbeeld voor lange tijd een kraan wegzetten.

Interviewer:

Ben je lid van de Cumela?

Respondent:

Ja.

Interviewer:

Hoeveel personeel heb je hier?

Respondent:

We hebben op het moment, omdat we ook parttimers hebben, 34 FTE's. We huren soms nog wel ZZP'ers in, maar dat is er gemiddeld maar één per dag.

Interviewer:

Hoeveel materieel heb je hier? Zelfrijdend materieel bedoel ik dan.

Respondent:

Ik denk dat we een twintigtal trekkers hebben, 6 vrachtauto's, 4 mobiele kranen, 5 minikranen, 2 vervaets, 3 hakselaars.

Interviewer:

En hoeveel overlap zit er in het gebruik van de machines tussen de verschillende branches?

Respondent:

Op het moment is voor de omzet nog 1/3 agrarisch, en de rest is transport en cultuurtechnisch. Maar we hebben de machines die in alle branches passen ook echt actief in

alle branches. We hebben natuurlijk wel machines zoals de Xerion met de mesttank die alleen in het agrarisch kunnen, maar voor de rest is het grootste gedeelte wel overlap.

Interviewer:

In welke omzetklasse zit het bedrijf? Is dat minder dan 1 miljoen, tussen de 1 en 5 miljoen of tussen de 5 en 20 miljoen in het jaar?

Respondent:

Dat is tussen de 5 en 20 miljoen per jaar.

Interviewer:

Hoe ziet het verloop van het bedrijf in de toekomst eruit? Per branche bedoel ik dan.

Respondent:

Je weet natuurlijk nooit precies wat er gaat gebeuren, maar in het agrarisch zie ik het niet toenemen, tenzij een collegabedrijf stopt. Of het werk dan nog minder wordt, dat zie ik ook nog zo niet gebeuren. Als het areaal afneemt zal de grond natuurlijk nog wel bestemming houden waar we misschien ook werk van kunnen maken. Voor de rest denk ik dat cultuurtechniek op den duur misschien meer wordt, als er ook meer natuur in de buurt komt. Het boerenwerk zie ik niet zo toenemen, maar ik zie ze ook zo nog niet stoppen.

Interviewer:

Wat is de vervangingsleeftijd van het materieel gemiddeld? Dat mag in jaren of in uren bijvoorbeeld.

Respondent:

Nou, we hebben met de kranen de regel dat ze met 12.000 of 13.000 uur weggaan, maar voor de rest hebben we niet echt een vaste tijd. Maar omdat we ook met mechanisatie doen hebben we ook wel eens dat we via daar trekkers kwijtraken. Zo hadden we laatst een klant die een trekker zocht zoals 1 die we op het loonbedrijf gebruiken, dus die trekker is met amper 2000 uur doorverkocht aan een klant en daarvoor hebben we hier een nieuwe aangeschaft. Maar normaal gesproken draaien de trekkers niet veel meer dan 10.000 uur voordat ze weggaan. We hebben hier wel een aantal Fendts waar we nog niet zeker van weten wat we ermee doen, omdat die al meer dan 10.000 uur op de klok hebben, maar daar willen we eigenlijk nog niet vanaf.

Interviewer:

Zitten er belangrijke verschillen tussen het loonwerk en het grondwerk?

Respondent:

Ja, verschil is met name de continuïteit. Agrarisch is met name meerdere klanten per dag en grondverzet is over het algemeen altijd 8 uur per dag. Agrarisch zit veel meer verloren tijd, omdat tijd hebt dat je tussen klanten aan het rijden bent die je niet kunt factureren.

Interviewer:

In het grondverzet weet je dan gewoon meer waar je aan toe bent?

Respondent:

Ja, maar daar staat wel vaak tegenover dat het tarief iets minder is dan bij het agrarische.

Interviewer:

Ben je hier bezig met het thema duurzaamheid?

Respondent:

Ja, dat zijn we wel. We hebben vorig jaar bijvoorbeeld het dak vol gelegd met zonnepanelen. De jongens van het waterschap bijvoorbeeld lopen op het moment ook al met elektrische bosmaaiers. Alle vrachtwagens die we hebben gaan naar Euro 6. We hebben de werkplaats verbouwd, waar nu een nieuwe warmtepomp in zit. Ook zijn de trekkers die het meest gebruikt worden bijna allemaal al wel stage V.

Interviewer:

Wat voor soort grondverzet voer je hier vooral uit, is dat op inschrijving, particulier, aannemerij?

Respondent:

Een groot gedeelte is dat we ingehuurd worden door derden, maar we nemen zelf ook wel klussen aan die we uitvoeren voor bedrijven. Agrarisch alleen kuil onderspitten. Afgelopen jaar hebben ze bijvoorbeeld bij x in de buurt een vleugel bij het bedrijf aangebouwd, waar we al het grond- en straatwerk ook hebben uit mogen voeren.

Interviewer:

Zijn er instanties die bij grondwerkzaamheden om certificaten vragen? In jullie geval ook misschien in de cultuurtechniek?

Respondent:

Nou, het waterschap stelt het wel op prijs dat we komen met elektrische bosmaaiers bijvoorbeeld, maar die stellen geen harde eisen. Voor de rest merken we het niet zo.

Interviewer:

Wordt je wel eens afgewezen vanwege het niet voldoen aan de eisen in het grondwerk?

Respondent:

Het enige wat me zo te binnen schiet is dat we voor een bedrijf in Almelo wel eens spullen naar de Maasvlakte moeten brengen en dat bedrijf eist dat we met Euro 6 vrachtwagens het transport doen. Als er dan geen Euro 6 vrachtwagen is, mogen we het transport ook niet doen, want dan komen we de Maasvlakte niet op.

Interviewer:

Wordt je bij een loonwerkklant wel eens afgewezen op het gebied van eisen?

Respondent:

Nee, boeren zijn daar op dit moment totaal niet mee bezig, naar mijn weten. Het maakt de boer niks uit waar je mee komt, als het materiaal maar goed is en de kwaliteit van het werk maar goed is.

Interviewer:

Wat is jouw mening over duurzaamheid, duurzaamheidsverplichting en de investeringsgrootte die daarbij hoort? Vooral in het kader van de voorgenomen 50% CO²-reductie die in de sector plaats moet gaan vinden.

Respondent:

Nou ja, het is gewoon zo dat wat moet dat moet. Dus als er dingen worden vereist zullen wij daar ook aan mee moeten doen. Wel moeten die dingen doorberekend kunnen worden naar de klant, anders is het voor ons niet meer rendabel. Ik denk dat ze met die dingen de algemene duurzaamheid kunnen vergroten, moeten we daar wel gewoon open voor staan.

Interviewer:

Maar in dit geval is het dus nog wel eerst afwachten wat er komt?

Respondent:

Ja, we wachten gewoon nog af. Er is ook nog geen drang vanuit opdrachtgevers om te verduurzamen. Het nadeel is als je er nu nog niet mee bezig bent en er over een paar jaar opeens splinternieuwe machines moeten staan, zijn de machines die er nu nog staan opeens veel slechter te verkopen.

Interviewer:

Ben je op de hoogte van de duurzaamheidsverwachtingen van 2030 en 2050?

Respondent:

Als ik heel eerlijk ben hou ik me daar op dit moment totaal niet mee bezig. Ik ben ook al een paar jaar ouder, maar mijn zoon en dochter zijn daar waarschijnlijk wel iets meer mee bezig. Waar de eerste eis komt, waarschijnlijk vanuit de overheid of het grondverzet, zijn we al wel een beetje ingedekt. Minstens de helft van de trekkers is Stage V en de meeste vrachtwagens zijn ook al Euro 6.

Interviewer:

Hoe zou de investering er voor jou uit gaan zien dan, mocht de reductie een eis worden?

Respondent:

Het zou erop neer komen dat de helft van de machines vervangen zou moeten worden, maar ik weet niet of je dat financieel rond kunt krijgen om zomaar de helft van je wagenpark te

vervangen. We hebben wel een bepaald investeringsbereik, maar we kunnen niet zomaar 10 trekkers vervangen.

Interviewer:

Heb je hier een duurzaamheidsplan?

Respondent:

Nee, wel tussen de oren, maar niks opgeschreven. VCA hebben we wel een map van, maar geen dingen over duurzaamheid.

Interviewer:

Een CO²-prestatieladder of footprint, heb je die wel?

Respondent:

Nee, volgens mij niet in ieder geval.

Interviewer:

Maak je nog gebruik van subsidies in het kader van duurzaamheid?

Respondent:

We hebben SDE+ subsidies gehad op het plaatsen van de zonnepanelen, daar konden we wel gebruik van maken.

Interviewer:

En dan nu de laatste vraag: Heb je het gevoel dat eigen initiatief in verduurzaming wordt beloond?

Respondent:

Ja, zoals het leggen van zonnepanelen wordt wel beloond met subsidie. Maar met opdrachtgevers wordt nog veel meer waarde gehecht aan kwaliteit dan aan duurzaamheid. Dus ze vinden het belangrijker dat je met goede mensen komt dan met duurzame machines. Net materiaal is sowieso belangrijk, maar of dat dan stage IV of stage V is, dat maakt dan verder niet zoveel uit. Het bestek wat we nu hebben loopt over drie jaar af en dat verandert tussendoor niet, maar het kan wel zo zijn dat ze bij het nieuwe bestek dan toch zeggen dat alles elektrisch of zuinig moet. Maar vervolgens, en dat vind ik jammer, wordt er nooit op gecontroleerd als je wel aan de eisen voldoet. Als je het op papier voor elkaar hebt is het al gauw goed. Dat je in de praktijk dan ook werkelijk je best doet om de regels na te leven, wordt vaak geen waarde aan gehecht, is mijn ervaring.

Bedrijf 5:

Interviewer:

In welk gebied is het bedrijf actief met werkzaamheden?

Respondent:

Noordoost Twente voor agrarisch loonwerk. Overijssel, Gelderland boven de rivieren, Groningen en Friesland voor Grondverzet. Voor de rest incidenteel op andere plekken.

Interviewer:

In welke branches is het bedrijf actief?

Respondent:

Agra, grondverzet, Cultuurtechniek en GWW.

Interviewer:

Kijk aan, bij alle vier. Met welke instanties heeft het bedrijf te doen? Particulieren, overheid, MKB, agrarisch, aannemers?

Respondent:

Wederom, Allemaal

Interviewer:

Ben je lid van de Cumela?

Respondent:

Ja

Interviewer:

Hoeveel personeel heeft het bedrijf?

Respondent:

plusminus 190 medewerkers

Interviewer:

Hoeveel materieel heeft het bedrijf?

Respondent:

En dan is de vraag, is dit van toepassing op gedragen materieel of alleen zelfrijdend materieel?

Interviewer:

Nee, alleen zelfrijdend materieel, want dat is de strekking van de scriptie. Dus alles wat op zich CO² uitstoot mag meegeteld worden.

Respondent:

We nemen tractoren, die noem ik dan bij agrarisch materieel. Dat zijn er ongeveer 40. Daar tellen we 8 driewielers bij op en 8 hakselaars. 40 plus 16 is 56 en nog 1 combine is 57, nog eens drie veldspuiten maakt 60 eenheden voor agrarische werkzaamheden. Dat zijn alleen zelfrijdende voertuigen.

Interviewer:

Oke, en voor het grondverzet is dat nog weer veel meer?

Respondent:

Ja, voor het grondverzet zijn het er 98.

Interviewer:

En dat is exclusief trekkers?

Respondent:

Ho, stop. Plus vrachtauto's. Dus wat ik net zei zijn de kranen, shovels, dumpers, trilwalsen en dergelijken. Dat zijn er 98, plus 26 vrachtwagens. Dat is 124 eenheden. Dus ongeveer 125, als ik wat vergeten ben.

Interviewer:

En de omzetklasse van het bedrijf? Is dat minder dan 1 miljoen, tussen de 1 en 5 miljoen, tussen de 5 en 20 miljoen of meer dan 20 miljoen per jaar?

Respondent:

Ons hele bedrijf heeft een omzet van 33 miljoen, dus vallen we in het laatste hokje.

Interviewer:

Dan gaan we naar een echte open vraag: Hoe zie je het verloop van het bedrijf in de toekomst voor je, in het loonwerk?

Respondent:

Hmm. Met de wetenschap van van nu of met de wetenschap van drie weken geleden? Je hebt de vragenlijst een paar weken geleden gemaakt.

Interviewer:

Dat klopt, maar dat maakt niet uit voor het verloop.

Respondent:

Afhankelijk van hoe het allemaal uitgewerkt wordt, denk ik dat een aantal collega's van ons gaan stoppen. Die gaan even nog proberen zich te verzetten alvorens te stoppen, maar de grond dient nog steeds bewerkt te worden. Waarschijnlijk verschuiven wij met een deel van ons loonwerk naar wat landschapsonderhoudswerk en een ander gedeelte van ons loonwerk blijft gewoon loonwerk. Dat kan nog zomaar 50% minder agrarische klanten zijn, met dezelfde hoeveelheid grond die bewerkt moet worden, maar dan gaan we wel uit van 30% minder werk, omdat dit vaak maar één keer per jaar is. Gemiddeld bedrijf in Noordoost-Twente krijgt denk ik een omzetsdaling van 30%. Als we geen landschapsonderhoud gaan plegen en ze alles voor wild laten liggen, wat blijft er dan nog over van het landschap?

Interviewer:

En wat verwacht je voor het grondverzet?

Respondent:

In ieder geval dat het veel extensiever wordt. En daarmee krijg je misschien dat een driewieler minder nodig is en dat er meer vaste mest gereden gaat worden. Misschien verandert het transport wat meer naar het noorden waar de mestverwerking plaatsvindt. Maar goed, dat doen we nu ook al. Dat ligt er ook wel aan hoeveel boeren er blijven en of er dan nog wel voldoende mest is. Kortom, het is afhankelijk van teveel factoren die nu nog niet bekend zijn om daar een goed antwoord op te kunnen geven. Ik denk dat er ook wel mensen zijn die hier ook geen antwoord op durven geven. Het is immers een stukje filosofie over wat het misschien wel zou kunnen worden.

Interviewer:

En voor de rest? GWW, andere takken?

Respondent:

Dat ligt er dus aan of het hele stikstofgebeuren losgetrokken wordt en of er weer vergunningen verleend kunnen gaan worden. Dan denk ik dat er nog wel een aantal grote projecten regionaal zitten aan te komen. Of in ieder geval dingen waar wij nog wel iets in kunnen betekenen. Ik denk dat de bouw op de korte termijn nog wel even op de kont komt te zitten, maar de infra blijft denk ik wel doordraaien. Dit is natuurlijk op dit moment nog wel veel afhankelijk van de stikstofproblematiek. Wat het wordt weet ik niet, misschien worden we op enig moment zelfs wel meer aannemer nog, maar dat heb ik op dit moment niet zoveel beeld bij. Één ding zit er sowieso aan te komen, en dat is dat de hele sector nog emissiearm moet worden. Dit is toch echt wel de grootste uitdaging.

Interviewer:

Helemaal als je voor Rijkswaterstaat bezig gaat natuurlijk. Dan moet je voor 2030 alle emissie al kwijt zijn.

Respondent:

Inderdaad, zo hebben we voor een werk in Groningen ingeschreven, maar dat heeft x gekregen, omdat ze in theorie elektrische kranen in bestelling hadden staan. Die kranen zijn tot op heden nog niet geleverd, dus mag dat werk ook niet uitgevoerd worden. Wij hebben ook ingeschreven met de belofte van HVO 100 brandstof, maar telkens krijg ik telefoon of we geen elektrische kraan willen aanschaffen. HVO 100 is het aanbod, maar dat schijnt dus nog niet genoeg te zijn. Misschien zit de toekomst wel in waterstof. Maar ook de waterstofauto's die beloofd zijn bij werken zijn er nog niet en je kunt niet aanbieden wat er niet is.

Interviewer:

Maar dat materieel wat in bestelling staat telt dan mee bij het machinepark?

Respondent:

Nou, bij de inschrijving wel, maar eigenlijk niet. Dat probleem ligt er dus nu, dat je niet waar kunt maken dat je aan bepaalde eisen voldoet.

Interviewer:

Nog andere dingen?

Respondent:

Nou, ja. Landbouwmechanisatie wordt mechanisatie. Dat landbouw mag je ervoor weglaten. Tenzij er heel specifiek iets komt door wet- en regelgeving waardoor er van alles verandert, anders valt dat echt wel weg.

Interviewer:

Hoeveel overlap zit er in het gebruik van machines tussen verschillende branches?

Respondent:

Dat is heel makkelijk te doen, want als je nou bijvoorbeeld de vrachtauto's neemt is het grootste gedeelte meer toe te passen. Ga er maar eens vanuit dat er 10 zijn waar een mestauto achter kan, dus die kunnen ook agrarisch ingezet worden. Sowieso ook alle trekkers, dat zijn er in dit geval dus zeg maar 40. Dan kun je dus 50 eenheden in twee sectoren inzetten.

Interviewer:

Hoe zit die verdeling met het aantal uren bij de trekkers?

Respondent:

Je moet het zo zien: Als we het alleen van het agrarisch loonwerk zouden moeten hebben, zouden die machines 800 uur per jaar draaien. Ze draaien nu 1600, dus de verdeling is precies helft-helft. Op 800 uur per jaar wordt het ook moeilijk overleven. Het enige wat je misschien zou kunnen doen is collegiale inhuur, maar dat hebben sommige collega-bedrijven wel eens geprobeerd hier in de buurt. Op den duur blijft er dan niet veel samenwerking over. Als twee klanten die ver uit elkaar liggen en beide loonwerkers hebben dezelfde machine nodig, is de vraag wie er dan het meeste belang krijgt.

Interviewer:

Wat is de vervangingsleeftijd van machines, in uren of jaren?

Respondent:

Tussen de 15 000 en de 20 000 uur, in loonwerk en grondverzet. Vrachtauto's gaan op kilometers, meestal over de miljoen kilometers. We hadden laatst een Claas 820 in de werkplaats los, waarvan we dachten dat dat wel eens de enige kon zijn die zo'n 18 000 uur op de teller had.

Interview:

Wat zijn belangrijke verschillen tussen het loonwerk en het grondverzet? Of zijn er überhaupt verschillen?

Respondent:

Het is vaak over wat langere tijd gepland werk bij grondverzet. De vorm van contracten is

ook vaak anders. In agrarisch loonwerk heb je vaak geen contract. Ook is de cultuur heel anders, de cultuur van de mensen is heel anders. Het strijdt soms ook wel met elkaar. De één wil wat anders dan de ander.

Interview:

Maar de mensen die in die verschillen de takken zitten, lopen wel gewoon allemaal hier in hetzelfde bedrijf. Dus dan heb je twee bedrijfsculturen in één bedrijf?

Respondent:

Dat klopt helemaal. Grondverzetjongens gaan ook wel mee in het loonwerk en ook wel loonwerkjongens in het grondverzet. Grondverzetjongens in het loonwerk is lastiger, hoewel ze dat vaak wel graag willen. Op de één of ander manier trekt dat wel. Andersom trekt het minder. Er is incidenteel wel een loonwerkjongen die in het grondverzet komen, maar dat is vaak als ze wat ouder worden en toe zijn aan wat meer regelmatige tijden. Het zet zich ook wel een beetje tegen elkaar af hoor. Binnen het bedrijf is dat soms ook niet heel collegiaal, maar dat geldt ook voor bij onze collega bedrijven. Het loonwerk is ook in de periode van oktober tot en met maart wel te doen met 5 man binnen het bedrijf, dus dan moet je ook wel mensen anders wegzetten. Normaliter doen loonbedrijven het onderhoud zelf, maar wij hebben het onderhoud uitbesteed bij het eigen mechanisatiebedrijf.

Interviewer:

Ben je hier actief bezig met het thema duurzaamheid?

Respondent:

Ja, omdat het eraan zit te komen. Wij zullen iets moeten en dat betekent dat je er iets van moet weten. Het gaat toch komen en er is geen weg meer uit. En je moet het misschien ook wel willen voor je nageslacht.

Interviewer:

Dat zijn al 3 verschillende drijfveren. Zijn er nog instanties die bij GWW-werkzaamheden om certificaten vragen?

Respondent:

Ja, Certificaten voor zand, certificaten voor grond, certificaten voor geleverde diensten, zoals ISO9001, VCA, SCL, CO²-prestatieladder, Duurzaam ondernemen, MVO. Productcertificaten zijn voor ons vooral doorzetdingen, maar dienstverlenende moeten we echt hebben.

Interviewer:

Wordt je wel eens afgewezen bij GWW-werkzaamheden vanwege het niet voldoen aan eisen?

Respondent:

Nog niet zo vaak, sowieso niet voor dienstverlenende eisen, maar dan zou het al op het gebied van het machinepark moeten zijn. Het begint wel op te komen. Er zijn bedrijven die nu

vragen naar een machinelijst met duurzaamheidsklasse, maar ik denk niet dat ze daar wat mee kunnen. Opdrachtgevers kunnen wel voorkeur aangeven voor machines vanuit die lijst, maar het kan maar zo zijn dat die machine al bij een andere opdrachtgever staat of ergens anders vast in een werk is opgenomen. Die keuzevrijheid is er gewoonweg niet. Ze denken daarmee te kunnen bepalen hoe een 'emissievrije bouwplaats' eruit gaat zien, maar daar heb ik mijn twijfels over.

Interviewer:

Wordt je bij overige grondverzetwerkzaamheden wel eens afgewezen vanwege het niet voldoen?

Respondent:

Nee, eigenlijk voldoen wij altijd wel aan de eisen. Dat is echt nog nooit voorgekomen. En in het loonwerk al helemaal niet, de boeren zijn allang blij dat je komt. Wat moet je toch met Adblue? Dat ding moet gewoon lopen en anders niet.

Interviewer:

En dan komt nu natuurlijk de hamvraag: Wat is jouw mening over duurzaamheid, duurzaamheidsverplichtingen en de investeringsgrootte die daarbij hoort?

Respondent:

Duurzaamheid zal moeten. Verplichting is discutabel. Ik snap dat het moet om ergens een lat neer te leggen, dat is ook goed. Alleen twijfel ik of dat op de juiste manier gaat. De investeringsgrootte is gewoonweg niet in verhouding en daar wordt ook niet in verhouding naar bijgedragen door de opdrachtgevers die de eisen stellen. Het is niet realistisch om binnen de verwachte termijn materieel te gaan vervangen.

Interviewer:

Ben je op de hoogte van de duurzaamheidsverwachtingen van 2030 en 2050?

Respondent:

Ja, van allebei

Interviewer:

Heb je een duurzaamheidsplan?

Respondent:

Ja, het plan is er, maar dat is niet in tijd gezet. Dus we weten dat het moet gaan gebeuren, maar we hebben geen investeringsplanning.

Interviewer:

Heb je hier een CO²-prestatieladder of footprint?

Respondent:

Ja, een footprint sowieso. We weten wat de status is en wat we hebben gedaan voor het verduurzamen van ons energieverbruik.

Interviewer

Hoeveel zou je moeten investeren om voor 2030 50% te reduceren ten opzichte van 1990, en 95% in 2050?

Respondent:

Dat is binnen nu en 8 jaar hé? De investering die we tot nu toe gedaan hebben zijn ongeveer jaarlijks 2,5 miljoen euro. Een machine die nu 2,5 miljoen euro kost en die moet voldoen aan alle eisen wordt 2,5 keer zo duur. Dus dan zouden we moeten investeren: 6,5 miljoen voor het gemak. En dat is per jaar. Dat betekent dus dik 50 miljoen voor het einde van de rit. Dat geld hebben we op dit moment niet liggen. Die 95% zegt me trouwens helemaal niks, want ik snap wel dat je na 2030 nog een andere doelstelling moet hebben, maar vervolgens gaan ze echt niet zomaar akkoord met die 50%. Ze accepteren straks geen 50%, maar zoals Rijkswaterstaat doet gaan ze gelijk voor de volledig emissievrije bouwplaats.

Interviewer:

Is er genoeg geld om deze investering te kunnen doen?

Respondent:

Ja, dat is een goeie. Dat ligt er heel erg aan wat de investeringsmogelijkheden zijn voor ons. Als er niets verandert en banken blijven zeggen dat je alleen mag investeren in bewezen technieken, dan kunnen we de boel wel opdoeken. Het is ook afhankelijk van wat de overheid doet met subsidies en andere regelingen.

Interviewer:

Heb je het idee dat eigen initiatief in duurzaamheid wordt beloond?

Respondent:

Nee, wordt beide in het loonwerk en in het grondwerk nog niet beloond. Er wordt soms wel voor betaald, maar het gevoel van beloning is er niet.

BIJLAGE 6 TRANSCRIPTEN VEEHOUDERS

Bedrijf 1:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf heb je hier?

Respondenten:

Gewoon, een normaal traditionele melkveehouderij met 120 koeien en 65 jongvee.

Interviewer:

Hoeveel hectare hoort er bij de boerderij dan?

Respondenten:

Ik dacht nu 55 hectare.

Interviewer:

Welke werkzaamheden besteed je uit aan de loonwerker hier?

Respondenten:

Maaien, schudden en harken en kunstmest strooien doe ik sowieso zelf. Voor de rest doet de loonwerker het inkuilen, bemesten, balen persen, poten en zaaien wel.

Interviewer:

Waar let je dan op bij het inkopen van dit loonwerk?

Respondenten:

Of de loonwerker hier bekend is, dat is wel belangrijk. Het is ook goed als de loonwerker z'n best doet om tijd voor je te maken in een drukke periode.

Interviewer:

Stel je nog bepaalde eisen aan het loonwerk?

Respondenten:

Jazeker, zoals ik al bedoelde met de tijd. Het moet niet zo zijn dat je als laatste in de rij aan de beurt bent met inkuilen bijvoorbeeld. De kwaliteit van het werk moet ook goed zijn en de loonwerker moet net werken. Goede communicatie is een groot pluspunt.

Interviewer:

Ben je hier bezig met duurzaamheid op het bedrijf?

Respondenten:

Nou, ja. We hebben wel zonnepanelen en we sproeien alleen met bronwater in hele droge periodes. Ik doe ook mijn best om zo hoog mogelijk te scoren op de kringloopwijzer van Campina, mochten we hier in de buurt ooit in aanmerking komen voor de PlanetProof melk.

Interviewer:

Zou je bereid zijn om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondenten:

Is de fabriek dan ook bereid om meer te betalen voor de melk? Het kan natuurlijk niet zo zijn dat het maar één richting op werkt en dat wij dan de hele last op onze schouders moeten dragen als de loonwerker aan meer eisen moet voldoen. We hebben het op dit moment met de stikstof al zwaar genoeg en zitten er niet echt op te wachten dat er nog meer aan banden gelegd gaat worden.

Bedrijf 2:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf hebben jullie?

Respondenten:

Wat hier in de regio normaal is, een traditioneel melkveebedrijf. We hebben 150 koeien en 75 stuks jongvee.

Interviewer:

En hoeveel hectare grond hebben jullie in gebruik?

Respondenten:

Zo'n 70 hectare.

Interviewer:

Welke werkzaamheden besteden jullie uit aan de loonwerker?

Respondenten:

Veldspuit doen we zelf, maar bemesten, hakselen, ploegen, poten en zaaien laten we doen door de loonwerker. Ook maaien wel eens, als het erg druk is.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van dit loonwerk?

Respondenten:

Gunning. We zitten al lange tijd bij dezelfde loonwerker en we vinden het gewoon belangrijk dat we deze trouw blijven om een goede band te blijven houden.

Interviewer:

Stellen jullie nog specifieke eisen aan het loonwerk?

Respondenten:

Natuurlijk, de prijs/kwaliteitverhouding moet goed zijn en de betrouwbaarheid hoog. Het is belangrijk dat we weten wanneer we op de planning staan en dat we kunnen vertrouwen op de afspraken die we met de loonwerker maken. Ook moet de loonwerker over een passend machinepark beschikken.

Interviewer:

Zijn jullie hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondenten:

Jazeker, we zijn bezig met warmteterugwinning en hebben zonnepanelen. Ook is voor ons de leeftijd van de veestapel belangrijk en het sproeien voor behoud van gewaskwaliteit. Bemesten gebeurt ook alleen met drukwisselsysteem. Dit het liefst ook met inkuilen, waar dat mogelijk is.

Interviewer:

Zou je bereid zijn om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondenten:

Als het doorberekend kan worden naar de Campina wel. Misschien ook als het op de lange termijn terugverdiend kan worden.

Bedrijf 3:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf heb je?

Respondent:

Een melkveehouderij, gewoon traditioneel, met 80 melkkoeien en 40 stuks jongvee.

Interviewer:

En hoeveel hectare grond gebruik je?

Respondent:

Dat is nu rond de 36 hectare in totaal.

Interviewer:

Wat doet de loonwerker allemaal hier dan?

Respondent:

Zodebemesten sowieso. Maaien voor een gedeelte, als er heel veel in één keer los ligt en het moet snel in de kuil. Het inkuilen doet de loonwerker ook. Spuiten met de veldspuit, maar ook spitten en (herin)zaaien van de grasmat en maïs. Ook grondwerk zoals kranen, kuil onderspitten en straten doet de loonwerker.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van dit loonwerk?

Respondent:

Het belangrijkste is dat we een vaste loonwerker hebben die gewoon snapt hoe het hier werkt en waar we dus zo min mogelijk werk mee hebben om uitleg te geven. Het enige waar we een ander voor inhuren is het persen van vierkante balen, omdat onze loonwerker dat niet kan.

Interviewer:

Welke eisen stel je dan aan het in te kopen loonwerk?

Respondent:

De kwaliteit van het werk moet goed zijn en de machines die gebruikt worden moeten passend zijn voor het werk wat we hier uitbesteden. Prijs is wel iets waar je onderling naar kijkt, maar zo lang er geen gekke verschillen zitten in de bedragen blijven we hier gewoon zitten.

Interviewer:

Ben je hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondent:

Nee, daar zijn we helemaal niet mee bezig. We hebben wel zonnecollectoren en proberen zo hoog mogelijk te scoren op de kringloopwijzer van Campina, maar dat is niet vanuit het oogpunt van duurzaamheid.

Interviewer:

Zou je bereid zijn om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondent:

Ja, als het voor ons financieel aantrekkelijk wordt gemaakt of als er aantoonbaar hogere opbrengsten behaald kunnen worden met die machines.

Bedrijf 4:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf heb je?

Respondenten:

We hebben hier een traditionele melkveehouderij met 170 melkkoeien en 110 stuks jongvee. We melken met een Carroussel.

Interviewer:

En hoeveel hectare grond hebben jullie in gebruik?

Respondenten:

65 hectare in totaal.

Interviewer:

Welke werkzaamheden worden uitbesteed bij de loonwerker?

Respondenten:

De loonwerker maait als we zelf te druk zijn. Inkuilen, maïs zaaien, bemesten en balen persen laten we altijd doen door de loonwerker.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van loonwerk?

Respondenten:

Voor ons is vooral het machinepark belangrijk. De loonwerker moet met goede en passende machines komen. Gunning is ook wel belangrijk, omdat we veel bij dezelfde loonwerker willen laten doen.

Interviewer:

Stellen jullie speciale eisen aan het loonwerk?

Respondenten:

Ja, er moet vooral net gewerkt worden met nette machines. Correcte afhandeling van zaken staat ook hoog op de lijst.

Interviewer:

Zijn jullie hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondenten:

Ja hoor. Op de boerderij hebben we zonnepanelen, in de stallen LED-verlichting en een emissiearme vloer. Ook doen we aan warmteterugwinning met zonnecollectoren.

Interviewer:

Wanneer ben je bereid om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondenten:

Als we er zelf ook aan verdienen. Bijvoorbeeld als dit meegenomen zou worden in de kringloopwijzer van Campina met de PlanetProof melk.

Bedrijf 5:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf heb je?

Respondenten:

We hebben hier een traditionele melkveehouderij met 170 melkkoeien en 110 stuks jongvee. We melken met een Carroussel.

Interviewer:

En hoeveel hectare grond hebben jullie in gebruik?

Respondenten:

65 hectare in totaal.

Interviewer:

Welke werkzaamheden worden uitbesteed bij de loonwerker?

Respondenten:

De loonwerker maait als we zelf te druk zijn. Inkuilen, maïs zaaien, bemesten en balen persen laten we altijd doen door de loonwerker.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van loonwerk?

Respondenten:

Voor ons is vooral het machinepark belangrijk. De loonwerker moet met goede en passende machines komen. Gunning is ook wel belangrijk, omdat we veel bij dezelfde loonwerker willen laten doen.

Interviewer:

Stellen jullie speciale eisen aan het loonwerk?

Respondenten:

Ja, er moet vooral net gewerkt worden met nette machines. Correcte afhandeling van zaken staat ook hoog op de lijst.

Interviewer:

Zijn jullie hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondenten:

Ja hoor. Op de boerderij hebben we zonnepanelen, in de stallen LED-verlichting en een emissiearme vloer. Ook doen we aan warmteterugwinning met zonnecollectoren.

Interviewer:

Wanneer ben je bereid om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondenten:

Als we er zelf ook aan verdienen. Bijvoorbeeld als dit meegenomen zou worden in de kringloopwijzer van Campina met de PlanetProof melk.

Bedrijf 6:

Interviewer:

Wat voor soort melkveebedrijf is hier?

Respondenten:

Een traditionele melkveehouderij.

Interviewer:

Welke werkzaamheden besteed je uit bij een loonwerker??

Respondenten:

Het enige wat wij laten doen bij de loonwerker is het hakselen van gras en maïs, de rest doen we allemaal zelf.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van loonwerk?

Respondenten:

We zitten altijd bij dezelfde loonwerker, en als er geen ruzie of iets dergelijks ontstaat gaan we ook niet zomaar weg. We hebben wel eens prijzen vergeleken met andere loonwerkers, maar dan komen we altijd nog wel goed weg.

Interviewer:

Stellen jullie speciale eisen aan het loonwerk?

Respondenten:

De kwaliteit van het geleverde werk staat bij ons helemaal voorop.

Interviewer:

Zijn jullie hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondenten:

We hebben zonnepanelen, collectoren en een boiler. We letten ook op duurzaamheid op het gebied van vervanging van materieel en gebouwen. Als je goed zorgt voor machines en de stal, is steeds maar nieuw kopen heel erg onnodig.

Interviewer:

Wanneer ben je bereid om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondenten:

Dit gaat toch wel gebeuren. Loonwerkers krijgen meer te maken met nieuwe machines en eisen. Dit zullen ze toch wel moeten gaan doorberekenen naar de boer. Het is een beetje leven en laten leven. Als we er voordelen uit kunnen halen is dat mooi, maar dat is geen garantie.

Bedrijf 7:

Interviewer:

Wat voor soort bedrijf heb je?

Respondent:

We hebben een traditionele melkveehouderij met 130 melkkoeien en 70 stuks Jongvee

Interviewer:

Hoeveel hectare grond is er dan in gebruik?

Respondent:

Op dit moment rond de 55 hectare grond, waarvan het meeste om de boerderij gelegen is.

Interviewer:

Voor welke werkzaamheden maken jullie gebruik van een loonwerker hier?

Respondent:

Alleen het strooien van kunstmest, het schudden en het harken doen we zelf. De rest wordt allemaal door een loonwerker gedaan.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van dit loonwerk?

Respondent:

Dit is eigenlijk een kwestie van gunning van vroeger uit. Toen ik hier begon met boeren was x de eerste keuze en de band met deze loonwerker is altijd goed gebleven. Zo lang we nog meegenomen worden in de keuze van machine-aankopen en de prijs niet onredelijk hoog wordt, zie ik mezelf nog niet naar een ander gaan.

Interviewer:

Zijn er dan nog harde eisen die je stelt aan de loonwerker?

Respondent:

Het belangrijkste is dat er natuurlijk net werk geleverd wordt. Dit het liefst wel met een vaste groep personeel van wie ik weet dat deze kennis hebben van de klant en ook makkelijk begrijpen wat ik bedoel als ik ze bijvoorbeeld met een verandering naar een perceel stuur. Ook de aansluiting van het machinepark is belangrijk, wat ervoor zorgt dat het loonwerk een zo compleet mogelijk plaatje wordt. Vastrijden en maaihoogte zijn dingen die we ook altijd in overleg met de loonwerker willen doen en zo ook het verminderen van bodemdruk op de percelen.

Interviewer:

Ben je hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondent:

Dan moeten we eerst het woord duurzaamheid kunnen omschrijven.

Interviewer:

Wat betekent duurzaamheid dan voor jullie?

Respondent:

Duurzaamheid voor ons is het op een verantwoorde manier bewerken van de grond zonder deze uit te putten. Het behoud van biodiversiteit en het gebruik maken van technologische innovaties zijn hierbij belangrijke punten, maar ook het behalen van de fabrieksopgave van PlanetProof melk is hier een doelstelling. Een aantal jaren terug hebben we geïnvesteerd in zonnepanelen om de CO²-uitstoot van het bedrijf hiervoor te verminderen.

Interviewer:

Wanneer zou je bereid zijn om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondent:

Dat is een lastige vraag als daar geen context bij wordt gegeven, maar het simpelste antwoord dat ik kan geven is: Onze betalingsbereidheid voor dergelijke zaken wordt beïnvloed door de voordelen en nadelen die we daar zelf van ondervinden. Zo zou 1 cent meer op de melkprijs een goede drijfveer zijn om daarin te investeren, mocht de Campina daarin wat kunnen betekenen.

Bedrijf 8:

Interviewer:

Bij wat voor soort melkveehouderij zijn we nu?

Respondent:

We zijn op een normale, traditionele melkveehouderij met 110 melkkoeien en ik dacht 60 jongvee.

Interviewer:

Hoeveel hectare grond heb je op dit moment totaal in gebruik?

Respondent:

Sinds twee jaar hebben we 51 hectare, omdat we dat stuk van Hövels gekocht hebben.

Interviewer:

Hoeveel en voor welke diensten maken jullie gebruik van loonwerkers?

Respondent:

Nou, voor alles in de maïs sowieso. Dus ploegen, zaaien, bemesten en inkuilen. In het gras ook best veel, namelijk: bemesten, inkuilen, zaaien, kerende grondbewerking, kilveren, balen persen. Ook grondwerk met de kraan en het knippen van houtwallen doet de loonwerker hier.

Interviewer:

Waar let je dan het meest op bij het inkopen van dit loonwerk?

Respondent:

Natuurlijk naar de prijs-/kwaliteitverhouding van het werk, dat staat echt voorop. Maar omdat een loonwerk vaak hetzelfde is, is het beter om bij één loonwerker te blijven die weet hoe de vork in de steel zit. De loonwerker heeft dan een stuk vertrouwen, wat beide kanten op werkt.

Interviewer:

Zijn er dan ook nog eisen die je stelt aan het uitbesteedde loonwerk?

Respondent:

Nou, wat zijn eisen? We stellen op prijs dat de loonwerker met goed en passend personeel en materieel komt en dat er goede communicatie plaatsvindt over de planning van de werkzaamheden.

Interviewer:

Ben je hier op het bedrijf nog bezig met duurzaamheid en zo ja, op welke manier?

Respondent:

Absoluut, we hebben zonnepanelen, zonnecollectoren en een emissiearme vloer laten installeren. Duurzaamheid is ook op het gebied van bodemdruk belangrijk om te zorgen dat er zo min mogelijk schade aan de grond wordt toegegaan.

Interviewer:

Zou je bereid zijn om te betalen, of meer te betalen, voor een moderner, duurzamer wagenpark van de loonwerker?

Respondent:

Niet als er voor ons niks verandert. Als de loonwerker kan bewijzen dat een duurzamere machine ook voor ons een beter optie is, of als we zelf financiële voordelen kunnen behalen, kan dat altijd overlegd worden.

BIJLAGE 7 TRANSCRIPT BRANCHEORGANISATIE

Interviewer:

Voor welke organisatie bent u actief?

Respondent:

Cumela, in de adviestak voor leden.

Interviewer:

In welke opzichten bemoeit het Cumela zich met de beleidsvorming in het kader van duurzaamheid?

Respondent:

Allereerst is Cumela geen beleidsmaker in de sector. We zijn er vooral om informatie te verstrekken en uit te wisselen met aangesloten bedrijven. We bemoeien ons ook niet met regelgeving van de bedrijven individueel, maar we adviseren wel. Individueel advies geven we wel, maar alleen als er vraagstukken komen vanuit aanbestedingen. We proberen te stimuleren dat opdrachtgevers en aangesloten bedrijven zelf hun beleid bepalen. Zo bepalen bedrijven zelf welke koers ze opgaan en welk pad ze bewandelen. Cumela heeft wel een actieve rol in het communiceren van alles wat regelgeving is. Cumela heeft als taak dat door te spelen aan alle bedrijven die aangesloten zijn bij de brancheorganisatie. Dit gebeurt middels contactpersonen voor leden. Elke regio heeft een eigen contactpersoon en met elk lid wordt minimaal één keer per jaar contact opgenomen. Als er belangrijke wijzigingen plaatsvinden in de wetgeving is het belangrijk dat deze gelijk gecommuniceerd worden. De communicatiehiërarchie van Cumela is beschikbaar op website. Leden en niet-leden kunnen ook gewoon contact met ons opnemen als ze met vraagstukken zitten. We geven dan, tegen vergoeding, advies over het verloop van een vraagstuk, bijvoorbeeld bij het inschrijven van een bestek en de machines die daarvoor benodigd zijn. Een andere taak van Cumela is het opkomen voor de leden als er gesproken wordt over het maken van beleid. Cumela is dan aanwezig bij de gesprekken en behartigt wederom de belangen van de aangesloten bedrijven.

Interviewer:

Wat is de huidige trend in de sector, qua duurzaamheid?

Respondent:

Op gebied van duurzaamheid is er op het moment heel veel contact over de CO²-prestatieladder. Steeds meer bedrijven sluiten certificeren zich voor de ladder. Dit zijn wel

vooral bedrijven die in het grondverzet zitten en die voor het rijk opdrachten uitvoeren. Wat wel jammer is, is dat deze opdrachtgevers steeds vaker gaan vragen om certificeringen en bewijzen op het gebied van duurzaamheid op papier, maar dat er niet gekeken wordt naar hoe het stellen van de eisen in de praktijk uitpakt. Zo wordt nog vaak gekeken naar de laagste kostprijs bij een inschrijving van bijvoorbeeld Rijkswaterstaat, waardoor de bedrijven die extra investeren in verduurzaming eigenlijk de boot missen in dit opzicht. Het kan zelfs zo zijn dat een bedrijf dat veel verder van de locatie af zit een bestek toegekend krijgt op lage kosten en zogenaamde uitstoot, maar dat er in de praktijk een bedrijf dat net een certificaat mist, maar veel dichterbij zit, in werkelijkheid veel duurzamer voor het project zou zijn. Als de praktijk net zo beloond zou worden als de duurzaamheid op papier, zou het plaatje er al anders uit gaan zien. Er is überhaupt wel veel verschil in beleving als het gaat om opdrachtgevers en aannemers. Je kunt het een beetje zien als rijksopdrachtgevers die wel meer eisen gaan stellen aan hun aannemers, maar vervolgens geen compensatie, korting of andere concrete bonussen uitgeven voor het voldoen aan de eisen. In het kader van agrarisch loonwerk zien we nog weinig op het gebied van duurzaamheid gebeuren. De boer heeft een meer afwachterende rol in het verduurzamen en omdat deze niet met rijksopdrachtgevers te maken hebben, zal deze verandering niet zomaar plaatsvinden. Pas als ze extra geld krijgen voor hun product, gaan ze overwegen om bewust te investeren in duurzamere machines.

Interviewer:

Welke duurzaamheidsinitiatieven zijn er beschikbaar in de sector?

Respondent:

De meeste initiatieven komen vaak vanuit bedrijven zelf, voortkomend uit innovatie in de machine-industrie of deelnemende bedrijven die met de innovaties te maken hebben. Het punt is wel dat alles in de vorm van duurzaamheid bij ons in de sector nog in de kinderschoenen staat. De industriesector is daar veel verder in, maar we hebben het gevoel dat het bij ons een beetje 'over de schutting is gegooid'. Met de bedrijven die meedoen aan de CO²-prestatieladder hebben we ook een studieclub. Studieclub sturen op CO² heeft 3 maal per jaar voor deelnemers een bijeenkomst waarbij Cumela zorgt voor kennisuitwisseling. Tijdens deze bijeenkomsten staan leren van elkaar en leren van de omgeving centraal.

Interviewer:

Is er een beleid voor CO₂-reductie en zo ja, hoe ziet deze eruit?

Respondent:

Nee, er is nog geen duidelijk beleid vanuit de overheid in de sector mobiliteit. Wel zijn er vanuit Rijkswaterstaat al eisen dat in 2030 al hun bouwplaatsen CO²-neutraal moeten zijn en is het duurzaamheidsinitiatief "De Groene Koers" ook al bezig om de hele bouwplaats emissievrij te krijgen voor 2030, door middel van het betrekken van bedrijven in het netwerk van dit initiatief. Bedrijven in de bouwsector kunnen zich aansluiten bij dit initiatief door

'koersvriend' te worden en mee te werken aan de doelstelling om de sector emissievrij te maken.

Interviewer:

Is er in binnen de sector informatie over de status van CO₂-reductie bij bedrijven die aangesloten zijn bij uw organisatie?

Respondent:

Maatregelen worden besproken, maar elk bedrijf dat gecertificeerd is voor duurzaamheidsladder moeten alles publiceren. We hebben ook een benchmark. Doelstelling berekening is brutowinstmarge en daarvan een co²-percentage. Maakt vergelijking makkelijker. Cumela kompas analyse. Bedrijven sturen jaarcijfers op waar we kengetallen uithalen.